

Economisch-Statistische Berichten

Vliegen voor plezier.

★

Dr. J. A. Geertman
Kartelverbod, Euromarkt en
„Rule of Reason”
(I)

★

Drs. P. D. A. van Lith
Ruimte voor onze doden

★

Europa-bladwijzer
No. 3a

★

Qatar

UITGAVE VAN HET NEDERLANDSCH ECONOMISCH INSTITUUT

44e JAARGANG

No. 2175

WOENSDAG 18 MAART 1959

Nationale Handelsbank n.v.

gevestigd te Amsterdam sinds 1863
Kapitaal en reserves f 66.200.000.—

De Nationale Handelsbank heeft een ervaring van bijna 100 jaar op het gebied van alle nationale en internationale bankzaken. De behartiging van Uw financiële- en handelsbelangen is in goede handen bij de Bank met eigen vestigingen in het buitenland, bij de Bank die verbindingen heeft met correspondenten over de gehele wereld.

Voor nationale en internationale financiering:

Nationale Handelsbank n.v.

gevestigd te Amsterdam sinds 1863

'S-GRAVENHAGE - AMSTERDAM - ROTTERDAM

vacatures

BUREAU VOOR

**MARKT-
ONDERZOEK
TE AMSTERDAM**

(geen reclamebureau)

zoekt

VENNOOT

Voor commerciële kracht met grondige theoretische scholing (bij voorkeur academische opleiding) en met ruime praktische ervaring in het Marktonderzoek, bestaat gelegenheid zich te associëren. — Kapitaaldeelname géén vereiste.

Brieven met ter zake doende inlichtingen, welke strikt vertrouwelijk zullen worden behandeld, te richten onder no. 2517 aan Adv. Bur. v.h. Spin, Prins Hendrikkade 48, Amsterdam.

R. Mees & Zoonen

Bankiers en
Assurantie-makelaars

Rotterdam

Amsterdam - 's-Gravenhage
Delft - Schiedam - Vlaardingen
Alblasserdam

Financiering van invoer,
uitvoer en transit

Alle assurantien

Beleggingen en
vermogensbeheer

ECONOMISCH- STATISTISCHE BERICHTEN

Uitgave van het Nederlandsch Economisch Instituut

Adres voor Nederland: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.
Telefoon redactie: 0 1800-52939. Administratie: 0 1800-38040. Giro 8408.

Bankiers: R. Mees en Zoonen, Rotterdam. Banque de Commerce, Koninklijk Plein 6, Brussel, postcheque-rekening 260.34.

Redactie-adres voor België: Dr. J. Geluck, Zwijnaardse Steenweg 357, Gent.

Abonnementen: Pieter de Hoochweg 118, Rotterdam 6.

Abonnementsprijs: franco per post, voor Nederland en de Overzeese Rijksdelen (per zeepost) f. 29,—, overige landen f. 31,— per jaar. (België en Luxemburg B.fr. 400).
Abonnementen kunnen ingaan met elk nummer en slechts worden beëindigd per ultimo van het kalenderjaar.

Losse nummers 75 ct.

Aangetekende stukken in Nederland aan het Bijkantoor Westzeedijk, Rotterdam 6.

Advertentiës. Alle correspondentie betreffende advertenties te richten aan de N.V. Koninklijke Nederl. Boekdrukkerij H. A. M. Roelants, Lange Haven 141, Schiedam (Telefoon 69300, toestel 1 of 3).

Advertentie-tarief f. 0,30 per mm. Contract-tarieven op aanvraag. Rubrieken „Vacatures” en „Beschikbare krachten” f. 0,60 per mm (dubbele kolom). De administratie behoudt zich het recht voor om advertenties zonder opgaaf van redenen te weigeren.

Vliegen voor plezier

Een tweetal medewerkers van een aan de Universiteit van Michigan verbonden research-instituut, J. B. Lansing en D. M. Blood, heeft een onderzoek ingesteld naar enige facetten van het „non-business air travel” in de Verenigde Staten. Tot dit „non-business air travel” worden — aldus lezen wij in het artikel waarin Lansing en Blood nauwkeurig verslag van de door hen gevolgde werkwijze en hun bevindingen hebben gedaan ¹⁾ — gerekend alle vliegtochten vice versa van 100 mijl of meer, die niets met het dagelijks werk uitstaande hebben. Hoewel deze tochten dus zowel de „echte” plezier-tochtjes als die reizen per vliegmachine omvatten, die hun oorzaak kunnen vinden in neutrale of zelfs uitgesproken onprettige omstandigheden, willen wij hier korthedshalve de term „pleziervliegtochten” bezigen.

Op grond van een in 1955 onder rond 4.000 volwassenen gehouden enquête werd allereerst nagegaan, welke factoren er in hoofdzaak toe bijdragen, dat iemand ten minste één pleziervliegtocht per jaar maakt. Als variabelen werden o.a. gebruikt: vorige vliegervaringen, reizen per trein, vliegtochten voor zakelijke doeleinden, beroep, inkomen, inkomensveranderingen, levensfase, geslacht, opvattingen t.a.v. de kosten van vliegen, vrees voor luchtziekte, woonmilieu, afstand van het vliegveld, het al dan niet krijgen van vakantie enz. Voorts is voor degenen die minstens één pleziertocht per jaar hadden gemaakt, onderzocht welke factoren invloed uitoefenen op het aantal der ondernomen tochten.

Wij zouden de ons ter beschikking staande plaatsruimte verre overschrijden, indien wij de auteurs bij de beschrijving der door hen gevolgde methode en van de resultaten op de voet zouden volgen. Wij zullen ons dan ook beperken tot een weergave van de uitkomsten van het onderzoek.

¹⁾ „A cross-section analysis of non-business air travel”, „Journal of the American Statistical Association” van december 1958.

Allereerst dit: van de volwassen Amerikaanse bevolking maakte in 1955 7 pCt. pleziervliegtochten; rond drie kwart der pleziervliegers liet het bij één tocht. De waarschijnlijkheid dat iemand één of meer van deze tochten zal ondernemen, neemt toe naarmate zijn inkomen hoger is. De invloed van het inkomen is het sterkst bij gehuwde volwassenen met kinderen; hij is gering of wellicht afwezig bij jeugdige ongehuwden en jeugdige gehuwden zonder kinderen. Het doet er, wat het maken van plezierreizen betreft, weinig toe of iemand al dan niet een betaalde

vakantie van een week of meer heeft. Het feit dat vrouwen meer geneigd zijn een pleziervliegtocht te maken dan mannen, wordt ten dele verklaard doordat mannen — zonder kinderen — op hun zakenreizen hun echtgenoten nogal eens meenemen.

De levensfase is ter verklaring van de geneigdheid om plezierreisjes per vliegmachine te ondernemen van belang. Gezinnen met kinderen gaan er — tenzij het gezinsin-

komen hoog is — kennelijk niet gemakkelijk toe over. De maatschappelijke positie daarentegen is, althans wat het onderhavige onderwerp betreft, van weinig of geen betekenis. Evenmin doet het er blijkbaar veel toe of iemand van het platteland dan wel uit de stad afkomstig is. De afstand die hem van de dichtstbijzijnde luchthaven scheidt, schijnt relevanter te zijn dan zijn woonmilieu. Ten slotte is weer eens gebleken, dat de zegswijze „l'appétit vient en mangeant” zich een ruimer geldingsgebied heeft verworven dan het culinaire alleen: het feit, dat iemand al eens eerder heeft gevlogen is een belangrijke factor bij de bepaling van de waarschijnlijkheid, dat hij dit evenement één of meermalen per jaar zal herhalen. „Experience with air travel”, aldus concluderen de auteurs, „brings with it a shift in attitudes, notably an increased feeling that air travel is cheap and comfortable”. Voorwaar een uitlating, die de luchtvaartondernemingen wel als muziek in de oren zal klinken.

Gezinsinkomen	Ervaring	Ondernam plezierreis	Ondernam geen plezierreis	Totaal
Lager dan \$ 5.000	ervaring a)	11	89	100
\$ 5.000—9.999	geen ervaring	1	99	100
	ervaring a)	12	88	100
	geen ervaring	3	97	100
\$ 10.000 of meer	ervaring a)	38	62	100
	geen ervaring	10	90	100
Volwassenen met ervaring		15	85	100
Volwassenen zonder ervaring		2	98	100

a) Ervaring heeft betrekking op degenen die minstens 12 maanden vóór de enquête een vliegtocht voor hun plezier maakten.

INHOUD

	Blz.		Blz.
Vliegen voor plezier	203	Aantekening:	
Kartelverbod, Euromarkt en „Rule of Reason” (I), door Dr. J. A. Geertman	204	Qatar	214
Ruimte voor onze doden, door Drs. P. D. A. van Lith	207	Boekbespreking:	
Europa-bladwijzer No. 3a	210	Fiscaal- en privaatrecht rond rechtspersonen, bespr. door Mr. J. van Soest	215
Ingezonden stuk:		Notities:	
Een plan voor de ruilverkaveling?, door Drs. J. Ph. Elzerman met een naschrift van Dr. R. A. de Widt	214	Pensioen en inflatie	209
		Rectificatie, door Dr. W. Drees Jr.	213
		Geld- en kapitaalmarkt, door Dr. M. P. Gans.	217

COMMISSIE VAN REDACTIE: Ch. Glasz; L. M. Koyck; H. W. Lambers; J. Tinbergen; J. R. Zuidema.
Redacteur-Secretaris: A. de Wit. Adjunct Redacteur-Secretaris: J. H. Zoon.
COMMISSIE VAN ADVIES VOOR BELGIË: F. Collin; J. E. Mertens de Wilmars;
J. van Tichelen; R. Vandeputte; A. J. Vlerick.

Schrijver behandelt twee gevallen van jurisprudentie met betrekking tot de mededinging in de Euromarkt. Het eerste, dat in het hieronder afgedrukte deel wordt besproken, betreft het bekende kort geding voor de Rechtbank te Zutten, vonnis van 10 juli 1958. Het gaat schrijver er om, of de „per se“-verboden zo moeten worden uitgelegd, dat er ruimte is voor het in aanmerking nemen van economische overwegingen. De vraag is daarbij of de rechters meer zullen gaan in de richting van de Amerikaanse „per se“- of van de Duitse „rule of reason“-interpretatie. Er is namelijk een belangrijk verschil. Sommige Duitse rechters verklaren overeenkomsten, die in Amerika „unreasonable“ zouden zijn, voor Duitsland als geoorloofd. Op het Hof van Justitie der E.E.G. rust de zware taak enerzijds rekening te houden met het principe van rustige uitvoering van het verdrag, anderzijds toch ook weer niet zó soepel te zijn, dat de totstandkoming der gemeenschappelijke markt (zonder kartels) langer dan tot 1970/73 op zich zou laten wachten.

Kartelverbod, Euromarkt en „Rule of Reason“

(I)

De „rule of reason“.

Van de rechters, die kwesties te behandelen krijgen, welke de mededinging in de Euromarkt betreffen, kan niet gezegd worden, dat zij het gemakkelijk hebben. Enerzijds zijn de bepalingen onduidelijk en hier en daar tegenstrijdig, anderzijds betreft het meestal kwesties, die behandeling in kort geding eisen. Er is nog nauwelijks enige jurisprudentie en het Hof van Justitie der E.E.G. geeft nog geen leiding. Wel is er een omvangrijke literatuur, maar deze is, internationaal gezien, verre van eensgezind. De protocollen van Rome zijn niet gepubliceerd en evenmin ter kennis van de nationale parlementen gebracht. De rechters zullen daarom te rade moeten gaan bij de desbetreffende jurisprudentie in de Verenigde Staten, zoals men dat in Duitsland sinds het kartelverbod van 1945 ook gedaan heeft.

In de Verenigde Staten speelt de indeling in „per se“ - en „rule of reason“ - gevallen een grote rol. Gaandeweg zijn er in de interpretatie van de „rule of reason“ belangrijke verschillen ontstaan tussen Duitsland en de Verenigde Staten. De Amerikaanse versie van de „rule of reason“ zegt, dat er slechts sprake kan zijn van overtreding van de anti-trustwetgeving als een handeling tot een wezenlijke beperking van de concurrentie heeft geleid. Volgens de standaard van de „rule of reason“ wordt een vervolging alleen ingesteld als het gaat om een beduidende en onredelijke beperking van de concurrentie.

In Amerika worden de volgende „per se“-gevallen onderscheiden¹⁾:

1. prijsovereenkomsten
 - a. horizontale
 - b. verticale voor zover zij horizontale ten gevolge hebben
 - c. aanbevelingen van verenigingen inzake prijzen
2. marktverdeling
3. boycot
4. exclusief-verkeerscontracten
5. monopolies.

¹⁾ E. H. Schwenk: „Die Rule of Reason“- und die „per se“-Regel im Amerikanischen Antitrustrecht; in: Wirtschaft und Wettbewerb, 1957/3, blz. 341 e.v.

De interpretatie op basis van de „rule of reason“ heeft in Duitsland haar intrede gedaan met het kartelverbod van 1945. Het begrip „reasonable“, dat zich in Duitsland ontwikkeld heeft, is echter veel ruimer dan het Amerikaanse. Dit is met name het geval geweest in uitspraken betreffende verticale prijsbinding (in het vervolg aan te duiden met vpb.). Natuurlijk moet elke wetsuitlegging plaatsvinden op basis van de „rule of reason“. Maar de Amerikanen gebruiken de term in een speciale technische betekenis. De oorsprong ligt bij het bekende proces tegen de Standard Oil van 1911.

De „per se“-interpretatie wordt steeds belangrijker. De termen „workable competition“ en „effective competition“ zijn afkomstig van hen, die een ruimere toepassing van de „rule of reason“ voorstaan, maar zij krijgen, vooral omdat gedurende de tweede wereldoorlog de trusts steeds machtiger geworden zijn, de publieke opinie niet mee. Buiten de Verenigde Staten is de betekenis van de „rule of reason“ veel groter. Onder de benaming „misbruikswetgeving“ heeft zij zich in Nederland en in Zwitserland sterk ontwikkeld. Daar komen dan ook meer kartels voor dan elders. Dit zijn niet de vooroorlogse horizontale kartels, maar verticale. Tegenover Nederland en Zwitserland staan Frankrijk, Engeland, Zweden, Canada met een verbod van vpb. Deze verschillen houden verband met verschillen in economisch en sociaal denken. De vpb. protegeert het kleinbedrijf in de detailhandel. Met socialisme heeft dit niets te maken. In tegenstelling tot Nederland zijn de socialistische partijen in Zweden en Duitsland sterk tegen vpb. gekant. Zij wijzen op de prijsverlagende werking van een kartelverbod, de „product policy“, de „backward costing“ enz., die er het gevolg van zijn.

Wat de E.E.G. betreft, moet opgemerkt worden, dat een plotselinge rigoureuze toepassing van het kartelverbod tot grote maatschappelijke storingen zou leiden. En aangezien de handelspolitieke barrières geleidelijk worden geslecht, zal de regel van rustige uitvoering ook voor de internationale kartels moeten gelden. Hiertegenover kan men opmerken, dat voor de handelspolitiek uitdrukkelijk is voorzien in een overgangperiode van 12 à 15 jaar en dat, indien de verdragsluitende Staten ook t.a.v. de inter-

nationale kartels zulk een overgangperiode gewenst hadden, zij dit wel gezegd zouden hebben.

Art. 85 lid 1 noemt enkele overeenkomsten, die met name genoemd zijn. Waarschijnlijk is hier de Amerikaanse indeling in „rule of reason” - en „per se” - regels overgenomen. Met zekerheid is dit niet te zeggen, want, inachtig het principe, dat de wet wijzer moet zijn dan de wetgever, zijn de protocollen van Rome niet gepubliceerd en evenmin ter kennis van de nationale parlementen gebracht.

„Per se” verboden zijn volgens art. 85 lid 1:

- a. prijsovereenkomsten
- b. quotebepalingen
- c. marktverdeling
- d. discriminatie, voor zover nadelig voor de handelspartners
- e. het eisen van bijkomende prestaties.

Wij willen in het onderstaande twee gevallen van jurisprudentie behandelen, waarin a, c en d te pas komen. Het gaat er om, of de „per se”-verboden zo moeten worden uitgelegd, dat er ruimte is voor het in aanmerking nemen van economische overwegingen. De vraag is daarbij, of de rechters meer zullen gaan in de richting van de Amerikaanse „per se” — of van de Duitse „rule of reason” — interpretatie. Er is nl. een belangrijk verschil. De Duitse rechtspraak heeft de regel aanvaard, dat de resultaten van de „rule of reason”-interpretatie niet gelijk behoeven te zijn aan die van de Amerikaanse jurisprudentie. Volgens deze rechters kan men regels van één werelddeel niet zonder meer op een ander overbrengen. Sommige Duitse rechters verklaren overeenkomsten, die in Amerika „unreasonable” zouden zijn, voor Duitsland als geoorloofd. Op het Hof van Justitie der E.E.G. rust de zware taak enerzijds rekening te houden met het principe van rustige uitvoering van het verdrag, anderzijds toch ook weer niet zó soepel te zijn, dat de totstandkoming der gemeenschappelijke markt (zonder kartels) langer dan tot 1970/73 op zich zou laten wachten.

Van de twee te behandelen gevallen van jurisprudentie is het eerste besproken door Dr. E. W. Meier in „E.-S.B.” van 20 augustus 1958 en door Mr. P. A. Blaisse in „Sociaal-Economische Wetgeving” van september 1958. De beide uitspraken geven aanleiding tot de volgende conclusies:

1. a. De nationale rechters zijn competent. Zij beslissen op basis van het E.E.G.-verdrag.
b. Tot 1970/73 is er geen volledig kartelverbod.
2. a. Nationale kartels staan buiten het E.E.G.-verdrag.
b. Het kartelverbod omvat ook de vpb.

Kort geding Rechtbank Zutphen, vonnis 10 juli 1958 (Nederlandse jurisprudentie 13 september 1958, blz. 984-988).

Principieel gezichtspunt.

Het is de bedoeling van de verdragsluitende partijen geweest de overgangperiode van 12 à 15 jaar ook voor de mededingingsbepalingen te doen gelden.

De feiten.

a. Juridisch.

In 1947 stichtte een employé van een Nederlandse spinhulzenfabriek een eigen bedrijf. Aangezien het anders problematisch was, dat de Belgische machineleverancier zou presteren, kwam er een overeenkomst met de grootste Belgische spinhulzenfabriek tot stand. Deze Belgische

(Advertentie)

fabriek voorzag in 60 pCt. van de Belgische en 25 pCt. van de Nederlandse behoefte. Overeengekomen werd, dat de Belgische fabriek een aandeel zou krijgen in de winst, afhankelijk van omzet en overwinst. Als tegenprestatie zou zij het Nederlandse bedrijf met haar know-how bijstaan en zich geleidelijk terugtrekken van de Nederlandse markt. Inderdaad gaf zij toestemming machines aan het Nederlandse bedrijf te leveren, werkte zij personeel in en nam bovendien enige aandelen.

Al spoedig bleken de belangen der beide bedrijven niet parallel te lopen. In 1952 dagvaardde de Nederlandse fabriek de Belgische in kort geding, omdat naar haar mening de Belgische fabriek zich onvoldoende van de Nederlandse markt terugtrok. Dit kort geding eindigde in een dading, waarbij de Belgische fabriek afstand deed van het haar toekomende aandeel in de winst van de onderneming, die zij aanvankelijk als haar „filiaal” beschouwd. De Nederlandse fabriek beloofde niet naar België te zullen leveren.

Op 30 december 1957 zond de advocaat van het Nederlandse bedrijf aan het Belgische een aangetekend schrijven, waarin hij mededeelde, dat de Nederlandse fabriek zich op grond van art. 85 lid 1 van het Euromarkt-verdrag ontslagen achtte van de verplichting niet naar België te zullen exporteren. Voorts deelde hij mede, dat op 1 juli 1958 met deze export zou worden aangevangen. (De betrokken advocaat zal dit halve jaar overgangstermijn wel gekozen hebben met het oog op het principe van rustige uitvoering van het verdrag). Daarop volgde een kort geding voor de Rechtbank te Zutphen, waarin de Belgische fabriek optrad als eiseresse. Tien dagen na de fatale datum stelde de Rechtbank haar in het gelijk. De Nederlandse fabriek heeft hoger beroep aangetekend bij het Hof te Arnhem.

b. Economisch.

In 1947 waren er in Nederland drie spinhulzenfabrieken. Er bestaat een voorkeur bij de afnemers van hun produkten, maar deze voorkeur is niet zo absoluut, dat sommige spinnerijen bij lagere prijzen niet van een ander zouden kopen. Deze spinnerijen zijn vrij grote bedrijven en een enkel grootbedrijf (kunstzijde). Tot 1947 was de vraag

stabiel. De vraag naar spinhulzen is onelastisch: de toename van het verbruik van spinhulzen door de spinnerijen zal, als de spinhulzenfabrieken hun prijzen verlagen, slechts gering zijn. Een daling van de prijs van spinhulzen zal de prijs van confectie niet beïnvloeden. De nieuwe aanbieder veroorzaakte, toen de papierschaarste verdwenen was, op de Nederlandse markt een chronisch prijsbederf. Het feit, dat op de Nederlandse markt nog nauwelijks iets te verdienen viel, had ten gevolge, dat de Nederlandse fabrieken zich op de export wierpen. Wat betreft Frankrijk waren de devaluaties en de verhoging der invoerrechten voor hen ongunstig. De Duitse markt werd tegen dumpingprijzen bediend. De beste kansen bood België, waar de betrokken fabriek als prijsleider optrad. Voor de nieuwe Nederlandse fabriek was dit gebied echter afgesloten.

De overwegingen (van de Rechtbank).

De Rechtbank concludeerde, dat de dading van 1952 niet te goeder trouw ten uitvoer was gebracht. Met deze conclusie kon zij echter niet volstaan, want het zou kunnen zijn, dat de exportbepaling van de dading nietig was in verband met het E.E.G.-verdrag. Er bestond nl. niet alleen een marktverdeling maar deze was nog internationaal ook. De Rechtbank was dus genoopt ook dit te onderzoeken en dit maakte het geval tot een soort proefprocedure van internationale betekenis. Voor de spinhulzenindustrie heeft dit het nadeel, dat haar belangen in de publieke opinie op het tweede plan komen te staan.

De Rechtbank begon met te overwegen:

1. de onderhavige marktverdeling is een marktverdeling als bedoeld in art. 85 lid 1;

2. de berechting dient te geschieden, niet op grond van de Nederlandse wetgeving, maar op basis van het E.E.G.-verdrag.

Zij achtte het noodzakelijk de bedoeling der verdragssluitende partijen op te sporen op grond van onduidelijkheid en tegenstrijdigheid der bepalingen. Puntsgewijs samengevat kwam zij tot de volgende overwegingen:

1. In art. 85 lid 1 is een marktverdeling genoemd als een „per se“-geval („overeenkomst, die met name verboden is“). De gemeenschappelijke markt is echter in staat van wording en de onverenigbaarheid, die in art. 85 lid 1 bedoeld wordt, is dus een onverenigbaarheid met iets, dat er nog niet is. Ergo kunnen de art. 85 en 86 alleen maar beginselverklaringen inhouden.

2. In art. 88 staat, dat, zolang de definitieve bepalingen nog niet gereed en van kracht zijn, de nationale wetgevingen vigeren. Deze definitieve bepalingen zijn er nog niet. Gesteld nu, dat alle kartelcontracten, met ingang van 1 januari 1958 nietig geworden zouden zijn, dan is het toch wel vreemd, dat de verdragssluitende Staten eerst alle kartels nietig verklaren en daarna voor sommige kartels de mogelijkheid openen te herleven.

3. De E.E.G. heeft nog geen sanctiebepalingen vastgesteld en daarom blijft er niets anders over dan te beslissen volgens het nationale recht.

Opmerkingen (van de auteur).

a. Het was de Belgische fabriek gegaan als de tovenaarsleerling: „Die Geister, die man heraufbeschwört, wie wird man sie wieder los?“ Zou de Nederlandse fabriek met ingang van 1 juli 1958 naar België exporteren, dan zou, evenals de Nederlandse, ook de Belgische markt ineen-

storten. Dit te accepteren zou in strijd zijn met de „rule of reason“. De „per se“-regel van art. 85 lid 1 (marktverdeling) geldt in casu niet, omdat er nooit een marktverdeling in deze zin geweest is. De enige bedoeling van de Belgische fabriek was haar positie in Nederland, die zij in 1947 innam, veilig te stellen en de Nederlandse oorlogsbrand niet naar België te doen uitbreiden. Haar aanvaankelijke gedachte was die van een „filiaal“, dat de Nederlandse markt gemakkelijker kon bedienen.

b. De gedachte van opschorting tot 1970/73 vindt in de buitenlandse literatuur geen steun. Vrij algemeen komt de opinie voor, dat het in de bedoeling van de verdragssluitende Staten gelegen heeft art. 85 lid 1 onmiddellijk in werking te doen treden. Wij behoeven in Europa echter niet onmiddellijk de strenge Amerikaanse „per se“-interpretatie te volgen, omdat het gevaar van „conspiracy against the public“ en „restraint of trade“ minder groot is. Intussen is men in de diverse E.E.G.-landen benieuwd naar de beslissing van het Hof te Arnhem. Het principe is uiterst belangrijk voor alle internationale kartels en concerns. Daarbij moet echter niet vergeten worden, dat ook voor de Nederlandse spinhulzenindustrie grote belangen in het spel zijn.

Hoewel wij niet vooruit dienen te lopen op de beslissingen van het Hof, kunnen enige fantasieën omtrent mogelijke beslissingen hun nut hebben. Wij willen beginnen met Mr. Blaisse (S.-E.W., 1958, no. 9, blz. 267) te citeren: „indien een vraag over de uitlegging van het Verdrag wordt opgeworpen in een zaak aanhangig bij een nationale instantie, waarvan de beslissingen volgens het nationale recht niet vatbaar zijn voor hoger beroep, is deze instantie gehouden zich tot het Hof van Justitie van de Zes te wenden“. Bij dit citaat willen wij opmerken, dat het dan wel geruime tijd zal duren, alvorens in het „kort geding“ uitspraak kan worden gedaan.

Intussen zijn er nog andere mogelijkheden, die de Belgische fabriek van prijsbederf op de eigen markt kunnen redden:

1. Het Hof kan, nadat het heeft uitgemaakt dat er geen marktverdeling is en er dus geen „per se“-geval bestaat, een beroep doen op de „rule of reason“. De consumenten in de E.E.G.-landen hebben nl. geen belang bij te lage prijzen, die, na één of meer bedrijfsliquidaties, weer verhoogd moeten worden.

2. Het Hof kan de wet van 5 december 1957 geldig verklaren. Volgens deze wet behoeft tegen kartels tot eind 1960 niet te worden opgetreden (art. 87 Euromarktverdrag).

3. Het Hof kan zich beroepen op het principe uit het volkenrecht, dat wetten geen terugwerkende kracht hebben²⁾.

De sub 2 vermelde opvatting, die tot uitstel concludeert, is moeilijk te rijmen met het feit, dat de verdragssluitende partijen te Rome uitdrukkelijk hebben gesproken van een onmiddellijke in werking treding. De opvatting van de Rechtbank te Zutphen is bovendien in strijd met art. 8 lid 7, dat zegt, dat de uitvoeringswetten uiterlijk aan het eind van de 12 à 15-jarige periode van kracht moeten zijn³⁾. In Frankrijk heerst de opvatting, dat, hoewel internationale verdragen voor de burgers bindend zijn, dit voor art. 85 e.v. vanwege de ongelukkige redactie niet geldt⁴⁾.

Tilburg.

Dr. J. A. GEERTMAN.

²⁾ Vergelijk Code Civil, art. 2; zie ook: A. Spengler in: *Wirtschaft und Wettbewerb*, 1958, blz. 464.

³⁾ Spengler in *W. u. W.*, 1958, blz. 77.

⁴⁾ *W. u. W.*, 1958, blz. 625.

In dit artikel tracht schrijver tot een verantwoorde schatting te komen van de hoeveelheid grond, die in de jaren 1959 tot en met 1980 in ons land zal moeten worden gereserveerd voor uitbreiding van de bestaande begraafplaatsen. De volgende factoren, die in hoofdzaak de toekomstige behoefte aan begraafplaatsen bepalen, worden in de berekening betrokken: de te verwachten totale sterfte, de oppervlakte die per grafplaats nodig wordt geoordeeld, de mate waarin oude graven worden geruimd en voor nieuwe grafplaatsen beschikbaar worden gesteld en het aantal crematies. Schrijver komt tot de conclusie, dat in de komende twintig jaar circa 650 ha voor begraafplaatsen aan de bestaande zal moeten worden toegevoegd, hetgeen hierop neerkomt dat een oppervlakte, gelijk aan 2/5 van een middelgrote gemeente, aan andere bestemmingen zal moeten worden onttrokken.

Ruimte voor onze doden

In deze tijden, nu allerwege het vraagstuk van het grondgebruik in ons land de aandacht bezig houdt, omdat Nederland nu eenmaal erg zuinig met zijn grond moet zijn, doet zich ook de vraag voor, hoeveel oppervlakte in de toekomst zal moeten worden gebruikt voor begraafplaatsen. In dit artikel is getracht tot een verantwoorde schatting te komen, waarbij als richtlijn voor de gedachten het jaar 1980 is gekozen. Het vraagstuk werd in een rapport van de Rijksdienst voor het Nationale Plan, getiteld „Overgang van grond naar niet-agrarische doeleinden”, en in een nota van de gemeente Amsterdam, getiteld „Algemeen Uitbreidingsplan van Amsterdam”, gezien; aan beide rapporten zijn vele gegevens ontleend¹⁾.

Methode van schatting.

Bij het nagaan van de factoren, die in dit geval op de toekomstige behoefte aan oppervlakte voor begraafplaatsen van invloed zijn, bleken verscheidene onbekenden te bestaan, wat nadelig is voor de nauwkeurigheid van een schatting, zodat men in de verleiding komt om van een eenvoudig ervaringsgegeven uit te gaan, bijv. een oppervlakte per hoofd der bevolking. Blijkens een inventarisatie in 's-Gravenhage had deze gemeente in 1952 per hoofd 0,8 m² begraafruimte; Rotterdam rekende met ongeveer 0,9 m² en Amsterdam met 1 m². De provinciale Planologische Dienst van Noord-Brabant komt met een lager cijfer voor zijn gebied, nl. 0,5 m² per inwoner.

Geheel andere cijfers geeft het buitenland te zien: Zürich heeft 1,8 m². Duitsland komt — vóór de oorlog — met nog hogere cijfers: in 1935 was het, voor steden van 50.000 inwoners en meer, tussen 2,3 en 3,4 m², voor 40 kleinere steden (van omstreeks 20.000 inwoners) vond men 3 m².

¹⁾ Andere geraadpleegde literatuur: Arnold Whittick: „Planning and Cemeteries”, artikel in „Town and Country Planning” van februari 1952; J. Henry Lloyd: „Earth to earth”, artikel in „Town and Country Planning” van mei 1950; artikel (ongetekend) in het tijdschrift „Werk”, getiteld „Friedhof und Grabmal”, maart 1947; Rapport Centraal Bureau voor de Statistiek, getiteld „Berekeningen omtrent de toekomstige loop der bevolking”, 1951.

Zou men zich baseren op gegevens van eigen land en daarbij een midden-cijfer van 0,9 m² aannemen, dan leert een eenvoudig rekensommetje dat in 1980 bij een bevolking van 13 mln. inwoners (schatting van het Centraal Bureau voor de Statistiek) een grafruimte van ca. 1170 ha nodig zal zijn. Om een indruk van deze oppervlakte te geven zij hierbij vermeld, dat de gemeenten Dordrecht en Alkmaar resp. 1.582 ha en 1.453 ha groot zijn. Meer dan tweederde van de oppervlakte van een dergelijke gemeente zou dus nodig zijn voor begraafplaatsen.

Een andere benadering van het vraagstuk krijgt men door de vraag aldus te formuleren: hoeveel grond moet men in de jaren 1959 tot 1980 reserveren voor uitbreiding van de bestaande begraafplaatsen? Zouden alle schattingen juist zijn, dan zou de oppervlakte van de thans bestaande begraafplaatsen plus de aldus berekende uitbreiding ook de benodigde oppervlakte van 1.170 ha moeten zijn in het aangenomen jaar 1980. De hierna volgende beschouwingen van verschillende factoren, welke bij een schatting van de toekomstige behoefte invloed hebben, zal de onzekerheid van onze prognose aantonen.

De factoren, die in hoofdzaak de toekomstige behoefte aan begraafplaatsen bepalen, zijn de volgende:

1. de te verwachten totale sterfte;
2. de oppervlakte, die per grafplaats nodig wordt geoordeeld;
3. de mate, waarin oude graven worden geruimd en voor nieuwe grafplaatsen beschikbaar worden gesteld;
4. het aantal crematies.

De te verwachten totale sterfte.

Deze factor is nog het eenvoudigst te vinden: het C.B.S. heeft zich uiteraard intensief met het probleem van de loop der bevolking in de toekomst bezig gehouden. In 1951 verscheen een rapport, getiteld: „Berekeningen omtrent de toekomstige loop der bevolking”. Volgens daarin verwerkte cijfers zouden er in de periode 1959 tot en met 1980 rond 2½ mln. grafplaatsen moeten worden gevonden; door crematie wordt de behoefte aan ruimte lager, terwijl een

(Advertentie)

deel der resterende behoefte door ruiming van oude graven kan worden bevredigd.

De oppervlakte, die per grafplaats nodig wordt geoordeeld.

Deze oppervlakte hangt van allerlei omstandigheden af. In de eerste plaats speelt het aantal lagen, waarin men begraaft, een rol. In Amsterdam bijv. begraaft men in twee of drie lagen; op het platteland daarentegen komen veel graven voor, waarin slechts één kist ligt. Het aantal lagen hangt niet alleen van de streek af, doch ook van het feit, of het een eigen graf of een huurgraf betreft. Het uitbreidingsplan voor Amsterdam rekent bijv. voor de eigen graven twee lagen en voor de huurgraven drie, althans voor de algemeen begraafplaatsen. Ook de gemeente 's-Gravenhage neemt dit aan.

Voorts hangt de oppervlakte af van de eisen, die men aan de beplanting enz. meent te moeten stellen, m.a.w. hoeveel oppervlakte men nodig meent te hebben voor paden, vijvers, bosschages, bedrijfsruimten, aula's enz. Deze eisen zijn in de laatste jaren verzwaaard. In het uitbreidingsplan voor 's-Gravenhage (1948) rekende men op 20 m² bruto oppervlakte voor eigen graven en 10 m² voor de huurgraven; de provinciale Planologische Dienst van Overijssel rekent met lagere normen: 15 m² voor eigen graven en 6 m² voor huurgraven. Prof. Dr. Ir. Bijhouwer berekende voor geheel Nederland een bruto grafoppervlakte van 7 m². Er is dus wel enige keuze voor de normen betreffende de bruto oppervlakte.

Voor de verdere uitwerking in dit artikel is de berekening van de Rijksdienst voor het Nationale Plan, opgesteld in bijlage V van zijn genoemd rapport, gevolgd. In deze berekening werden als normen aangenomen voor eigen graven 15 m² en voor huurgraven 6 m². Rekent men dus met twee grafplaatsen per graf, dan wil dat dus zeggen, dat per grafplaats resp. 7,5 en 3 m² oppervlakte nodig zijn.

In genoemd plan heeft men voorts twee mogelijkheden verondersteld:

a) 10 pCt. van de overledenen wordt in eigen graven met één laag begraven, waarvoor 15 m² oppervlakte nodig is; 90 pCt. wordt in huurgraven met één laag en 6 m² oppervlakte ter aarde besteld;

b) 25 pCt. der overledenen in eigen graven met 2 lagen en 7,5 m² oppervlakte per grafplaats en 80 pCt. in huurgraven met 3 lagen en 2 m² oppervlakte per grafplaats²⁾.

De eerste mogelijkheid is het uitgangspunt van de Overijsselse Planologische Dienst, de tweede dat van de gemeente Amsterdam. De Rijksdienst voor het Nationale

²⁾ Dat bij deze mogelijkheid de beide onderdelen samen boven de 100 pCt. uitkomen, wordt verklaard door het feit, dat de ervaring de gemeente Amsterdam heeft geleerd, dat door de familie van overledenen soms eerst een huurgraf wordt gekozen. Op deze beslissing komt men na enkele jaren terug en koopt dan een eigen graf. De gemeente laat het opengekomen huurgraf ongebruikt, om de termijn binnen welke niet mag worden geruimd volgens de Begraafeniswet, niet opnieuw te laten ingaan. De ervaring leerde, dat hiervoor 5 pCt. moet worden aangenomen. Overijssel schijnt deze ervaring niet te hebben opgedaan.

Plan baseert zich op een combinatie van beide mogelijkheden en neemt 40 pCt. van de eerste mogelijkheid en 60 pCt. volgens de tweede om daarmee tot een landelijk totaal te komen; in dit artikel is, zoals gezegd, dit voorbeeld gevolgd.

De mate, waarin oude graven worden geruimd en voor nieuwe grafplaatsen beschikbaar worden gesteld.

Volgens art. 23 van de Begraafeniswet mag een graf pas na 10 jaar, nadat de laatste bijzetting heeft plaats gevonden, worden geruimd, mits de eigenaar dit toestaat. De eigenaar van een eigen graf zal dit praktisch steeds weigeren, zodat ruiming alleen bij huurgraven kan worden toegepast, tenzij de eigenaar van de begraafplaats ook zijnerzijds bezwaar maakt. Aangezien men op de gemeentelijke begraafplaatsen per geheel vak pleegt te ruimen en de termijn van de in art. 23 bedoelde 10 jaren eerst ingaat, als de laatste grafplaats is gevuld, betekent dit, dat de ruim-termijn vrij aanzienlijk wordt verlengd. Volgens de ervaring, door de gemeente Amsterdam opgedaan, was de gemiddelde ruim-termijn voor een grote begraafplaats op 15 jaar te stellen. Dit gegeven geldt slechts voor de gemeentelijke begraafplaatsen, die in Amsterdam nog niet de helft van alle begraafruimte beheren.

Het was niet doenlijk na te gaan, hoe groot de vrijkomende oppervlakte bij particuliere of kerkelijke begraafplaatsen is; bij gebrek aan beter is hiervoor ook een ruim-termijn van 15 jaar aangenomen. Er is wel eens sprake geweest van een verlenging van de wettelijke termijn van 10 tot 25 jaar; dan zou de ruim-termijn waarschijnlijk op ten minste 30 jaar moeten worden gesteld. Voorts is voor de berekening van het aantal grafplaatsen, dat door ruiming vrijkomt, ook aangenomen, dat de verhouding van eigen tot huurgraven — over het gehele land genomen — dezelfde is als bij de gemeenten.

Het aantal crematies.

Tot voor enkele jaren beschouwden vele mensen de crematie nog als feitelijk in strijd met de wet en stonden er dus afwijzend tegenover. Zij versterkten daarmee de geleerden van hen, die om godsdienstige redenen de crematie verwierpen. Nu de wet is veranderd, zal de crematie wel toenemen, maar de voorkeur groeit in de praktijk langzaam, omdat zij vaak afhangt van de keuze van inmiddels overleden ouders of echtgenoten. Daarbij komt, dat het begraven een in het Nederlandse volk diep ingewortelde gewoonte is.

Anders ligt dit in Groot-Brittannië: daar wint de crematiegedachte zeer snel veld. In zijn artikel „Planning and Cemeteries” geeft Whittick de volgende percentages van het aantal crematies, vergeleken met het totale aantal overledenen: 1925: 0,4 pCt.; 1935: 1,7 pCt.; 1945: 8 pCt. en 1950: 15 pCt. Dus in 25 jaar een bijna 40-voudige toename.

Al neemt de crematie in ons land toe, toch kan nog niet van een belangrijke invloed op de benodigde oppervlakte voor grafplaatsen worden gesproken. In de jaren 1948

tot 1955 steeg het aantal crematies van 1.327 tot 2.584, een verdubbeling in 7 jaar, maar het is nog geen 3 pCt. van het aantal overledenen. Hoe het verloop in de jaren 1959 tot 1980 zal zijn, is niet te voorspellen. De laatste jaren steeg het aantal crematies, vergeleken met het voorgaande jaar, gemiddeld jaarlijks, met ruim 7 pCt. Nu de crematie wettelijk toegestaan is, is een iets grotere stijging aangenomen, nl. 8 pCt. In de periode 1959 t/m 1980 zullen er 167.000 crematies in totaal kunnen worden verwacht.

Samenvatting.

Wanneer men van het aantal te verwachten sterftegevallen aftrekt het aantal crematies, dat vermoedelijk zal plaats hebben, krijgt men het aantal benodigde grafplaatsen. In de periode 1959 t/m 1980 zullen nodig zijn: 2.561.000 minus 167.000 of 2.394.000 grafplaatsen (rond). Dit behoeven niet allemaal nieuwe graven te zijn, want, zoals gezegd, er komt ruimte vrij door het ruimen. Het betreft graven, die in de periode 1959 t/m 1965 zullen worden gedolven en waarvan de oppervlakte gemakkelijk kan worden berekend, nl. volgens dezelfde normen als bij de berekening van de benodigde oppervlakte. Een andere aftrek moet

worden toegepast voor de ruimte, welke vrijkomt van de huurgraven, gedolven in de 15-jarige periode vóór 1959.

Volgens een berekening, die hier niet is weergegeven, teneinde de leesbaarheid van dit artikel niet al te zeer te schaden, komen uit de periode 1959/1965 444.000 grafplaatsen vrij en zijn er dus nodig — de vrijkomende graven van vóór 1959 even buiten beschouwing latende — 2.394.000 minus 444.000 of 1.950.000 grafplaatsen.

Teruggrijpende op de paragraaf handelende over de oppervlakte, die per grafplaats nodig is, kan nu berekend worden hoeveel oppervlakte voor de periode 1959/1980 nodig zal zijn, nl. de som van beide onderstaande berekeningen:

Norm a) (60 pCt. van 1.950.000 of 1.170.000 grafplaatsen)		ha
25 pCt. in eigen graf met 2 lagen à 7,5 m ² per grafplaats	219.37.50
80 pCt. in huurgraven met 3 lagen à 2 m ² per grafplaats ³⁾	187.20.00
		<hr/> 406.57.50
Norm b) (40 pCt. van 1.950.000 of 780.000 grafplaatsen)		
10 pCt. in eigen graf, met één laag à 15 m ² per grafplaats	117.00.00
90 pCt. in huurgraven met één laag à 6 m ² per grafplaats	421.20.00
		<hr/> Totale oppervlakte 944.77.50

Dit cijfer van rond 945 ha vereist nog een correctie voor enige zeer moeilijk te schatten factoren. Van deze oppervlakte moet nl. nog afgetrokken worden de vrijkomende grafoppervlakte, welke vóór 1959 reeds in gebruik was en in de loop der jaren daarna kan worden geruimd. De schatting is moeilijk, omdat een deel der vrijkomende oppervlakte niet meer voor begraafplaats zal worden gebruikt, terwijl de vroeger gebruikte oppervlakte soms kleiner was dan tegenwoordig wordt vereist. In het rapport van de Rijksdienst voor het Nationale Plan wordt deze vrijkomende ruimte op 350 ha gesteld.

Een andere niet te rammen factor is de inrichting van nieuwe begraafplaatsen bij stadsuitbreiding. Wordt in een nieuwe wijk een nieuwe begraafplaats ingericht, dan begint men met een grote overmaat aan vrije ruimte. Dit verhoogt dus de totale oppervlakte, die beschikbaar moet worden gesteld. Ook komt het voor, dat begraafplaatsen voor goed worden gesloten. De ruiming geschiedt dan veelal eerst na 25 jaar; in elk geval levert deze begraafplaats geen vrijkomende ruimte meer op. Met het oog op deze factoren is het waarschijnlijk veiliger, de aftrek voor vrijkomende ruimte iets lager te nemen en bijv. op 300 ha te stellen.

Als uitkomst van dit artikel kan geschat worden, dat in de periode 1959 t/m 1980 een oppervlakte voor begraafplaatsen van 945 — 300 ha of 650 ha aan de bestaande zal moeten worden toegevoegd. Voor de lezer, die niet gewend is met grondoppervlakten te werken en zich dus moeilijk een voorstelling van de grootte kan maken, volgt hieronder een lijstje van de oppervlakten van enige bekende gemeenten:

Alkmaar	1.453 ha
Dordrecht	1.582 ha
Helmond	1.468 ha
Middelburg	1.564 ha
Oldenzaal	1.502 ha
Zutphen	1.602 ha

In de periode 1959 t/m 1980, dus in ruim 20 jaar, moet derhalve een oppervlakte, gelijk aan 2/5 van een middelgrote gemeente, aan andere bestemmingen worden onttrokken.

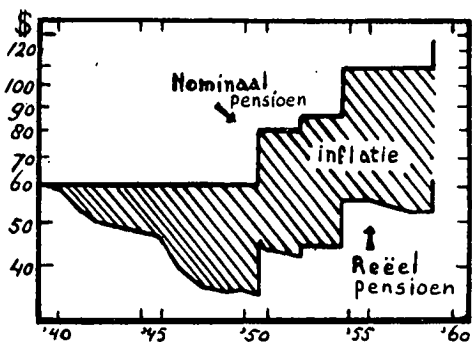
¹⁾s-Gravenhage.

Drs. P. D. A. VAN LITH.

³⁾ De verklaring, waarom het percentage in totaal boven de 100 uitkomt, werd in het voorgaande gegeven.

Pensioen en inflatie

In haar „Monthly Letter” van februari jl. illustreert „The First National City Bank of New York” aan de hand van onderstaand grafiekje hoezeer het nominale en het reële ouderdomspensioen uiteen kunnen lopen. In 1940 bedroeg de maximale uitkering aan een gepensioneerde arbeider \$ 60 per maand. In de loop der jaren is dit bedrag aangegroeid tot \$ 127.

Het prijspeil der consumptiegoederen is echter inmiddels tweemaal zo hoog geworden, zodat de \$ 127 pensioen van thans weinig meer koopkracht vertegenwoordigen dan de \$ 60 van 1940. Degeven wier nominaal inkomen constant is gebleven hebben als gevolg van de inflatie uiteraard aan welvaart ingeboet. De belangrijkste dienst die de Regering de oudere burgers kan bewijzen is, zegt „The First National City Bank of New York,” het handhaven van de waarde van de dollar.

Europa-bladwijzer

No. 3a

Algemeen.

L'Europe n'est pas une bibliothèque Deze zowel voor de lezers als voor de samenstellers van deze bladwijzer bemoedigende woorden treft men aan op de omslag van het 346 blz. tellende boekwerk „L'Europe et le monde d'aujourd'hui” (Neuchâtel 1957), dat een verslag bevat van de twaalfde der „Rencontres internationales de Genève”. Bijzonder lezenswaard zijn de inleidingen gehouden door de Europese coryfeeën: *André Philip* („L'Europe créatrice”), *Max Born* („Réflexions d'un homme de science européen”), *Paul Henri Spaak* („L'Europe et son unification”), *Etienne Gilson* („L'Europe et la libération de l'art”) en *Paolo E. de Berredo Carneiro* („L'Europe face au monde d'aujourd'hui”).

In „*La réforme du Conseil de l'Europe*” (Parijs, 1958, 515 blz.) geeft *Pierre Duclos* een uitvoerig overzicht van de pogingen de Raad van Europa en in het bijzonder de Raad-gevende Vergadering tot een doeltreffende en gezaghebbende Europese instelling te maken. De teksten van de talrijke hierop betrekking hebbende resoluties, aanbevelingen, speciale boodschappen enz. beslaan vele tientallen bladzijden, welke evenals de goedgeschreven eigen beschouwingen van de auteur leerzame, zij het navrante lectuur vormen.

Korter wordt de geschiedenis van de eerste tien jaren van de Raad van Europa verteld door *Kenneth Lindsay*, wiens geschrift door deze Raad werd uitgegeven onder de hoopvolle titel „*Towards a European Parliament*” (164 blz., 1958). Ook uit dit boek, dat zich als een roman laat lezen, krijgt men sterk de indruk dat de Raad van Europa in het slop is geraakt. De schrijver toont zich terecht bezorgd over de aanhoudende vermeerdering van de ten dele op een zelfde terrein werkende Europese organisaties, waarvan de functionarissen, naar de schrijver van het wrang-geestige voorwoord *Sir Robert Boothby* eens heeft opgemerkt, „are busily engaged in exchanging statistics which nobody reads and in drafting resolutions to which no attention is paid”. De meeste kritiek heeft de heer *Lindsay* echter op de houding van zijn eigen land. Als Engeland in vrede tijd dezelfde dynamische leiding had gegeven als in de oorlog, dan had het de bouwer van een verenigd Europa kunnen zijn geworden zonder op enigerlei wijze afbreuk te doen aan de handel met het Gemenebest of zijn speciale verhouding met de Verenigde Staten. Inderdaad ! . . . „als!”

Een uitstekend overzicht van de Europese Organisaties biedt *A. H. Robertson's* „*European Institutions, Cooperation: integration: unification*” (372 blz., London 1959). In zijn laatste hoofdstuk „*The rationalization of European Institutions*” komt hij tot de conclusie, dat bij deze rationalisatie een principiële scheiding gemaakt dient te worden tussen de drie Gemeenschappen enerzijds en de grotere Europese organisaties anderzijds. Zijn „*New Design for Greater Europe*” bevat het voorstel de Raad van Europa en de O.E.E.S. tot één organisatie samen te smelten en tussen de Raad van Europa en de meer gespecialiseerde organisaties, zoals bijv. de Europese conferentie van de Ministers voor het Vervoer en de Europese Burgerluchtvaart Conferentie, nauwe banden te leggen. De Westeuropese Unie zou z.i., wat haar militaire activiteiten betreft,

met parlement en al in het raam van de N.A.V.O. haar functies kunnen uitoefenen; haar sociale en culturele bezigheden zou de Raad van Europa over kunnen nemen.

Dat in Frankrijk, althans onder de intellectuelen, de federale gedachte veld wint, bewijst de in de „*Tribune Libre*” van Plon (no. 36, 1958) uitgegeven bundel „*L'ère des fédérations*” (277 blz.). In een negentiental bijdragen bespreken mannen als *Georges Vedel*, *Pierre-Henri Teitgen* en *André Maurois* aspecten van het federalisme. Een artikel van *Jean Bareta* is gewijd aan de plaats van de gemeente in de Europese organisaties. Als enige buitenlander draagt *Prof. Dr. H. Brugmans* een opstel bij over „*Le fédéralisme et l'Europe*”.

De 603 bladzijden van *Prof. J. A. L'Huillier's* „*Théorie et pratique de la Coopération économique internationale*” (Parijs 1958) bevatten een overzicht van de jongste historie en de huidige stand der internationale economische samenwerking; zij zijn ingedeeld volgens een nimmer aflatende systematisering in afdelingen, hoofdstukken, secties, paragrafen, letters en nummers. Hoewel theoretisch niet van grote diepgang, geeft het boek een goede beschrijving van de historische achtergrond, de feitelijke ontwikkeling en het institutionele bestel van achtereenvolgens: de periode tussen de twee wereldoorlogen, de G.A.T.T., het plan Marshall en de O.E.E.S., de E.G.K.S., het I.M.F. en de E.B.U. In zijn conclusie wijdt de schrijver enige aandacht aan de E.E.G. en de vrijhandelszone, waarbij hij duidelijk stelling neemt voor de laatste.

René Maury behandelt in zijn „*L'intégration Européenne*” (338 blz., Parijs 1958) zowel de politieke alsook de economische aspecten van deze integratie. Hoewel de schrijver soms de neiging vertoont te veel in breed opgezette, algemene bespiegelingen te vervallen, is zijn werk zeer leerzaam voor een ieder die de grondgedachten van de Europese integratie wil bestuderen.

In „*Economic theory and Western European Integration*” (156 blz., London 1958) is een viertal theoretische artikelen van *T. Scitovsky* samengebracht, alle handelende over de Europese economische éénwording.

Prof. Dr. D. B. J. Schouten bespreekt in een artikel getiteld „*Invoerrechten, inkomensverdeling en integratie*” (Maandschrift *Economie*, oktober 1958, blz. 5-30) het effect van wijzigingen in het regime der internationale handel op de inkomensverdeling zowel binnen de landen als tussen de landen.

De Amerikaanse hoogleraar *Jacob Viner* heeft zich in zijn bekende boek „*The Customs Union Issue*” de vraag gesteld, hoe het mogelijk is dat men zo vaak uitgesproken protectionisten en extreme vrijhandelaars broederlijk verenigd ziet in hun instemming met de vorming van economische unies. Aan deze vraag moesten wij denken bij lezing van het boekje „*L'unification économique de l'Europe*” (162 blz., Neuchâtel 1957). Het bevat de voordrachten die een aantal vooraanstaande personages van velerlei politieke richting hebben gehouden op een conferentie te Parijs, georganiseerd door de Frans-Zwitserse Kamer van Koophandel. Alle sprekers betuigden hun instemming met Europese economische aaneensluiting in de een of

andere vorm. Aandacht behoeft vooral de voordracht van *Raymond Aron*. Op een betrekkelijk elementair niveau geeft hij een zo heldere uiteenzetting van de problematiek der economische integratie, als wij nog zelden lazzen. Knap is ook het stuk van de Italiaan *G. F. Malagodi*, die een zeer vergaande mate van integratie bepleit.

Het door vier deskundigen samengestelde en in oktober 1958 uitgekomen rapport van de G.A.T.T., „*Trends in International Trade*” (138 blz., Genève) wijdt ook veel aandacht aan de jongste economische ontwikkelingen in Europa. In het bijzonder wordt de totstandkoming van de E.E.G. in dit doordachte en goed gedocumenteerde rapport besproken. De vier bekende economen (*J. Tinbergen*, *J. E. Meade*, *G. Haberler* en *R. de Oliveira Campos*) verwachten (zie blz. 116 e.v.), dat de E.E.G. per saldo een „trade-creating” effect zal hebben, mits de buitentarieven laag worden gehouden en het regime van agrarische produkten niet te protectionistisch zal zijn.

Prof. Ugo Papi, rector van de Universiteit te Rome, bespreekt in een vlot geschreven, maar niet zeer diepgaand artikel, getiteld „*Coopération Economique Européenne*” (Public Finance, no. 2/1958, blz. 101-133) de verschillende economische aspecten van de Europese integratie. Hij trekt in zijn beschouwing niet alleen de interne en externe problemen van Europa, doch beziet deze regionale aanensluiting ook vanuit het standpunt der mondiale arbeidsverdeling.

In „*La Conjoncture aux U.S.A. et son influence sur l'économie de l'Europe*”, gepubliceerd in het tweede nummer van het tijdschrift „*Les problèmes de l'Europe*” (1958, blz. 59-64), betogen *Dr. J. E. Andriessen* en *Dr. C. J. Oort*, dat de algemeen verbreide opvatting, als zou van elke recessie de infectiehaard in de Verenigde Staten hebben gelegen, niet juist is, hetgeen zij in het bijzonder aantonen voor de perioden 1953-'54 en 1957-'58. Zij betogen voorts, dat de toekomstige Europese conjunctuurpolitiek geen genoegen moet nemen met het verkrijgen van een zekere mate van immuniteit tegenover uit de Verenigde Staten afkomstige „infecties”, doch dat deze veeleer positief erop gericht zal dienen te zijn het optreden van autonome recessies in Europa zelf te voorkomen.

De „*Deutsche Gruppe*” van het „*Comité Européen pour le Progrès Economique et Social*” (C.E.P.E.S.) heeft in een recent rapport, getiteld „*Nationale Konjunkturpolitik in Europa, 1945-1956*” (397 blz., Frankfurt a/M 1958), een zeer verdienstelijk overzicht gegeven van de verschillende methoden van conjunctuurpolitiek, welke in de naoorlogse periode zijn aangewend in de zes landen van „Klein Europa”, alsmede in Engeland, Oostenrijk, de Scandinavische landen en Zwitserland. Het schijnt in de bedoeling te liggen dit basismateriaal te gebruiken voor een verdere studie, welke tot aanbevelingen zal trachten te komen. In het Maandschrift *Economie* van oktober 1958 gaf *Dr. J. E. Andriessen* een uitvoerig en bijzonder helder commentaar op dit rapport („*De praktijk van de conjunctuurpolitiek in West-Europa*”, blz. 31-46).

„*Aspects Européens*”, zo luidt de titel van een serie studies over de Europese integratie, welke wordt gepubliceerd onder auspiciën van de Raad van Europa. In deze serie verscheen het boek van *Paul Romus*: „*Expansion économique régionale et communauté européenne*” (Leiden 1958, 363 blz.). Het grootste deel van dit interessante en goed gedocumenteerde werk bestaat uit een overzicht van de regionale structuurpolitiek zoals deze heden ten dage wordt gevoerd in enkele landen van West-Europa. Meer

nog dan aan de landen van „Klein Europa”, wijdt de schrijver aandacht aan Engeland, dat hij in vele opzichten de continentale landen als voorbeeld voorhoudt van een wel-doordacht en succesvol regionaal beleid. De studie wordt besloten met een bespreking van de regionale politiek in de E.G.K.S. en de E.E.G., waarbij hij in dit laatste verband ook tot conclusies komt met betrekking tot de meest wenselijke Europese structuurpolitiek.

Dat ook in ons land bij het opzetten van streekontwikkelingsplannen ten volle rekening wordt gehouden met de toenemende Europese samenwerking, bewijst de fraai uitgegeven studie over „*De functie van Noord-Brabant in het nieuwe Westen*”. Bij het opstellen van dit bijzonder aantrekkelijke plan voor de ontwikkeling van westelijk Noord-Brabant heeft het voortvarende provinciale bestuur als uitgangspunt genomen de nieuwe mogelijkheden, welke ontstaan met het vervagen van de grenzen van West-Europa.

In het september-nummer van het Maandschrift *Economie* (1958, blz. 601-616: *De Organisatie voor Europese Economische Samenwerking 1948-1958*) schetst *Prof. Dr. A. H. M. Albrechts*, aan de hand van het 9de jaarrapport van de O.E.E.S., de ontwikkeling van de Europese economische samenwerking in O.E.E.S.-verband. Na een duidelijk overzicht van hetgeen reeds werd bereikt, concludeert hij, dat wij niet ten koste van de O.E.E.S.-gemeenschap — noch ook van de wereldhandel in het algemeen — ons geheel op de E.E.G. moeten gaan concentreren.

Als een juridische beschouwing van algemeen karakter valt te vermelden een korte bijdrage van de hand van *Prof. Gaetano Morelli* over „*La cour de justice des Communautés européennes en tant que juge interne*” in het *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht* (Z.f.a. ö.R.u.Vr.) van augustus 1958 (blz. 270-274). Als orgaan van de interne rechtsorde van een der deelnemende staten treedt het Europese Hof, naar schrijver betoogt, op, indien in een voor de nationale rechter ahangig geding een vraag rijst betreffende het recht van een der Gemeenschappen en het Hof geroepen wordt over die vraag bij wijze van prejudiciële beslissing uitspraak te doen.

Benelux.

Het Secretariaat-Generaal van de Benelux-Douane Unie heeft een buitengewoon interessante „*Vergelijkende studie van de Belgische, Nederlandse en Luxemburgse begrotingen 1955-1958*” (109 blz.) het licht doen zien. Het rapport behelst een overzicht en analyse van de in de drie landen gevoerde fiscale politiek en constateert een aantal markante verschillen tussen het Belgische en het Nederlandse systeem. Deze bestaan zowel met betrekking tot de totale belastingdruk en de verdeling hiervan over directe en indirecte belastingen alsook ten aanzien van de verdeling van de totale uitgaven over consumptieve en overdrachtsuitgaven. Van dezelfde bron is afkomstig een „*Sociaalrechtelijk woordenboek*” (267 blz., Brussel 1958), uiting van het loffelijk streven eenheid te brengen in de rechtszaal binnen de Benelux. Geen schokkend nieuws bevat het „*Tweede gezamenlijke verslag van de Nederlandse, Belgische en Luxemburgse regeringen aan de Raadgevende Interparlementaire Beneluxraad*” van september 1958 (gepubliceerd in het Benelux kwartaalbericht van december 1958). Te loven valt dat de regeringen, gehoor gevend aan een verleden jaar door de Raad uitgesproken wens, zich in hun verslag niet beperken tot de procedurekwesties terzake van de

samenwerking op het gebied van het buitenlands beleid, doch ook zijn ingegaan op de materiële aspecten van deze samenwerking.

In Arbitrale Rechtspraak van november 1958 (blz. 321-329) vergelijkt *Mr. W. Nolen* het Nederlandse en het Belgische recht inzake arbitrage. In dit artikel „*Nederlands arbitrage-recht en de Benelux*” toont hij aan, dat een regeling als voorgesteld in het ontwerp tot wijziging van de arbitrage-artikelen in het Belgische Wetboek van burgerlijke rechtsvordering, voor Nederland niet aanvaardbaar zou zijn.

Het tijdschrift Klein- en Middenbedrijf heeft blijkens het nummer 5/6 van de jaargang 1958 (blz. 129-200) een aantal vooraanstaande Nederlanders bereid gevonden een overzicht te geven van de stand van zaken ten aanzien van de Benelux Economische Unie. Enkele speciale aspecten werden daarbij afzonderlijk belicht. Voor de lezers van deze bladwijzer is interessant het artikel van *K. A. Kalshoven*: „*Handelspolitieke aspecten van de Benelux*”.

Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal.

In de bekende reeks „*Que sais-je*” (124 blz., Parijs 1958, no. 773) geeft *Prof. J. de Soto* in kort bestek een heldere beschrijving van „*La Communauté Européenne du Charbon et de l'Acier*”. Het boekje heeft niet de pretentie geleerd te zijn, doch leent zich uitstekend voor een eerste kennismaking met de inrichting en werkwijze van de oudste der drie Europese Gemeenschappen.

Uit de lectuur over de sociale aspecten van de activiteiten der E.G.K.S. in het afgelopen kwartaal vermelden wij een tweetal korte artikelen in het Sociaal Maandblad Arbeid. Het eerste „*De harmonisatie van de sociale voorzieningen in het kader van de Europese integratie*” (25 oktober 1958, blz. 584-596) van de hand van *E. Massaccesi*, geeft een indruk van de werkwijze tot nu toe op dit gebied door de E.G.K.S. gevolgd. Uit het tweede (november 1958, blz. 673/678) van *R. Cointre* over „*De wederaanpassing der werknemers in het raam van de E.G.K.S.*” blijkt, dat het door de samenwerking tussen de H.A. en de nationale regeringen mogelijk was in de afgelopen zes jaar hulp te bieden aan ruim 22.000 werknemers uit vier van de zes deelnemende landen. Aan werknemers in ons land werd geen hulp verstrekt.

De Hoge Autoriteit maakte zich verdienstelijk door de publikatie in de serie „*Studies en Documenten*” van een brochure „*Nederlands Limburg, Verkenning omtrent het huidige en toekomstige personeelsvraagstuk van de mijnbouw*”, resultaat van een studie van een viertal Limburgse deskundigen onder leiding van *Dr. J. Winsemius* van de Rijksdienst voor het Nationale Plan.

J. L. Blondeel en *H. Van der Eycken* bespreken in het Belgische Rechtskundig Weekblad van 4 januari 1959 onder de titel „*De leningen van de Europese Gemeenschap voor Kolen en Staal*” uitvoerig de juridische problemen, die de verbazingwekkend ingewikkelde, doch huns inziens wel-doordachte vormgeving aan het leencontract van de H.A. met de Verenigde Staten doet rijzen.

Een der advocaten-generaal bij het Hof van Justitie, *M. Lagrange*, publiceerde in de *Revue du Droit Public et de la Science Politique* van september/oktober 1958 een artikel getiteld „*L'ordre juridique de la C.E.C.A. vu à travers la jurisprudence de sa Cour de Justice*” (blz. 841-865). Hij toont aan dat het Hof zich bij zijn rechtsvinding bijna altijd heeft laten leiden door het interne recht der deelnemende staten en niet door het internationale recht. Volgens de schrijver voorzag het Hof, dat een beroep

op deze laatste rechtsbron remmend zou werken op de ontwikkeling der E.G.K.S. Hij spoort dan ook de juristen aan zich rekenschap te geven van het gevaar, dat zekere „*prises de position doctrinales*” voor de dynamiek van het verdrag kunnen opleveren.

Naar aanleiding van de voor het Hof gevoerde processen ter zake van de beschikkingen van de H.A. ter regeling van de prijsverevening voor ingevoerd en binnenlands schroot, bespreekt *Prof. A. Schule*, raadsman van de H.A. in een dezer processen, op gedegen wijze de bevoegdheden tot ingrijpen van de H.A. op de gemeenschappelijke markt en de financiële-regelingen welke op grond van art. 53 van het Verdrag kunnen worden getroffen (*Marktinterventionen der Hohen Behörde und finanzielle Einrichtung*, Z.f.a.ö.R.u.Vr., augustus 1958, blz. 464-482).

Euratom.

De Euratom Commissie publiceerde haar „*Eerste Algemene Verslag*” alsmede een „*Rapport inzake de toestand van de industrie op het gebied van de kernenergie in de Gemeenschap*”. Het Verslag geeft een goede indruk van het werk en de plannen van Euratom, zoals bijv. de interessante projecten, welke in samenwerking met de Verenigde Staten, Engeland, de O.E.E.S. en Noorwegen worden ontwikkeld en de plannen voor een Europese Universiteit. Men proeft uit het Rapport het jonge en levenskrachtige karakter van Euratom en de gezonde filosofie van haar commissie:

Uit de vruchtbare pen van *Dr. Hugo J. Hahn* vloeide een opstel „*Control under the Euratom Compact*”, dat 24 blz. van „*The American Journal of Comparative Law*” in beslag neemt (vol. VII, blz. 23 e.v.). Knap en helder zet de schrijver uiteen welke de bevoegdheden zijn der diverse organen van Euratom en welke de waarborgen zijn tegen misbruik daarvan. „*Die europäische Atomgemeinschaft (Euratom)*” van de hand van *Dr. H. Ballreich* (Z.f.a.ö. R.u.Vr., augustus 1958, blz. 24-53) geeft nog eens een goed overzicht van het ontstaan, de inrichting en doeleinden dezer organisatie.

Vrijhandelszone en Europese Economische Gemeenschap.

In een witboek van 11 blz. (Cmnd. 648) heeft de Paymaster General aan het Engelse Parlement verslag uitgebracht over de mislukte „*Negotiations for a European Free Trade Area*”. Erkend wordt dat de overgebleven geschilpunten van „*considerable significance*” zijn, maar een oplossing daarvan door verdere onderhandelingen wordt mogelijk geacht. Tezelfder tijd is in een 237 blz. tellend blauwboek (Cmnd. 641) een groot aantal documenten betreffende deze onderhandelingen gepubliceerd. Voor wie nog belangstelling mocht hebben voor de zo droef verlopen onderhandelingen over de vrijhandelszone, is deze tot dusver enige verzameling van een groot aantal der ter tafel gebrachte stukken onontbeerlijk.

Uit de zondvloed van geschriften, voor en na deze mislukking verschenen, kunnen wij hier alleen de belangrijkste noemen. In „*Moeilijkheden rondom de vrijhandelszone*” (Maandschrift Economie, januari 1959, blz. 182-204) heeft *Drs. R. J. van Schaik* een knap en helder overzicht gegeven van de oorzaken, die tot de verwickelingen rondom de vrijhandelszone hebben geleid. Dit prettig leesbare artikel bevat in kort bestek niet slechts een voor een ieder begrijpelijke uiteenzetting van de gerezen kwesties, maar geeft ook telkens een weg tot een oplossing daarvan aan. Lezenswaardig is ook het artikel „*Zône de libre échange et marché*”

commun" van de hand van de Italiaanse deskundige A. Albonetti in „Les problèmes de l'Europe" (4e kwartaal 1958, nr. 2). Degenen, die „Britain and Europe" gelezen hebben (London 1957), zullen zich verheugen, dat de studie-groep die dit rapport opstelde, thans wederom voor het voetlicht treedt met „Britain, the Commonwealth and European Free Trade" (40 blz., London 1958).

Daar Engeland in de laatste tijd met steeds groeiende aandrang blijft trachten een vorm van economische aansluiting met de E.E.G.-landen te vinden, is het uiterst nuttig over een raming te beschikken van het reële economische belang dat Engeland bij de vrijhandelszone heeft. Zulk een raming, tezamen met haar theoretische fundament, wordt gegeven in een artikel van H. G. Johnson: „The Gains from Freer Trade with Europe: An Estimate" (The Manchester School of Economic and Social Studies, september 1958, blz. 247-255). Zich baserend op ramingen uit een der bovengenoemde rapporten van de Economist Intelligence Unit („Britain and Europe") komt hij tot een schatting van Englands belang bij de vrijhandelszone in de orde van grootte van £ 225 mln. in 1970, d.w.z. ca. 1 pCt. van het voor dat jaar geschatte nationaal inkomen van Engeland. Hij waarschuwt echter dat dit cijfer meer een „guesstimate" is dan een „estimate".

Een jong liberaal econoom uit Oxford, George Allen, betoont zich een groot voorstander van de Europese samenwerking en van een intensieve deelneming daaraan door Engeland. In de goed geschreven 29 blz. van het Pall Mall Pamphlet no. 2 over „The Future of Europe" doet hij verscheidene voorstellen; zo wil hij een vrijhandelszone, waartoe alle tegenwoordige en vroegere koloniën van Europa — dus ook het gehele Britse Gemenebest — desgewenst zouden kunnen toetreden. Voorts bepleit hij o.a. een „Europlane" (een Europese autoriteit voor de luchtvaart) en de toetreding van Engeland tot E.G.K.S. en Euratom. Helaas, niet allen denken als Allen, zeker niet in Engeland, zoals maar al te duidelijk is gebleken uit het Lagerhuisdebat over het reeds vermelde witboek. Geen der beide grote partijen gevoelt iets voor het denkbeeld van de „good European" in „The Economist" van 27 december 1958 (blz. 1138-1139), die Englands toetreding tot het E.E.G.-verdrag bepleitte. Hoopgevend is echter, dat de redactie van dit blad, die in een onderschrift een drietal belangrijke bezwaren tegen dit denkbeeld deed horen, in het nummer van 7 februari jl. (blz. 470-472) een soortgelijk voorstel deed.

Verscheen in het voorjaar van 1958 een bundel interessante opstellen van acht Zwitserse economen onder de titel „Gemeinsamer Markt für 6 oder 17?", voor negen Zwitserse economen bestaat in de herfst van dat jaar geen twijfel blijkens de pakkende titel van de ten gevolge eveneens door het Schweizerisches Institut für Ausen-wirtschafts- und Marktforschung an der Handels-Hochschule St. Gallen uitgegeven bundel: „Die europäische Freihandelszone muss kommen". Ook laatstgenoemde publikatie belicht in een aantal lezenswaardige artikelen de economische en de politieke betekenis van een vrijhandelszone, zowel van Zwitsers als van algemeen Europees standpunt gezien (beide uitgaven verschenen ook als speciale nummers van het tijdschrift „Aussenwirtschaft", resp. 1958 Heft I/II, blz. 1-190 en III, blz. 189-283).

In een vorige bladwijzer (zie „E.-S.B." van 10 december jl., blz. 978) hebben wij reeds aandacht geschonken aan de discussie over het betalingsbalansprobleem in een economische gemeenschap. In een zeer lezenswaardig artikel

„European free trade: the choice for Britain" (Oxford Economic Papers, oktober 1958, blz. 265-276) beziet J. R. Sargent dit probleem van Brits standpunt als een keuze tussen de „Sterling Area" met haar mogelijkheid van „collective defense" en een Europese vrijhandelszone. Hij betoogt dat het tweede alternatief alleen dan aanvaardbaar is, indien de vrijhandelszone een kredietverlenend instituut zou krijgen in de stijl van de E.B.U. Het is overigens uit zijn betoog niet duidelijk, of hij als zodanig accepteert het krachtens de Europese Monetaire Overeenkomst ingestelde Europese Fonds.

Daar bij de beschouwingen over de vrijhandelszone bijna steeds de elf buiten de E.E.G. staande Europese landen met Engeland worden vereenzelvigd, is het goed ons eens rekenschap te geven van de positie der andere landen, zoals de Scandinavische groep. Een goed uitgangspunt hiervoor vormt een artikel van Mme F. Roger („Les pays Nordiques et l'Intégration Européenne"), verschenen in „Etudes en Conjoncture" van 8 augustus 1958 (blz. 733-749), omdat dit grotendeels gewijd is aan een economisch studie-rapport betreffende de reeds lang in statu nascendi verkerende Noordse Unie. Dit op 20 oktober 1957 gepubliceerde rapport, dat werd voorbereid door de gemengde Noordse commissie voor economische samenwerking (Nordiske Økonomiske Samarbejdsudvalg) geeft een duidelijk overzicht van de economische positie van het Scandinavische blok en van de economische, juridische en politieke aspecten van een Noordse Unie. Of deze Noordse Unie, indien zij tot stand komt, nu zal uitlopen op de vorming van een vrijhandelszone, of dat zij de vorm zal aannemen van een gemeenschappelijke verdediging tegenover het Europa van de Zes, het Scandinavische blok is in ieder geval economisch belangrijk genoeg om deze ontwikkeling voor ons land van groot belang te doen zijn. Daarom zij eveneens nog de aandacht gevestigd op de beschouwing van Drs. V. B. Mensing over de stand van zaken betreffende „De vorming van een Scandinavische gemeenschappelijke markt" in het Benelux kwartaalbericht van december 1958 (blz. 103-113).

EUROPA-INSTITUUT

Leiden.

van de Rijksuniversiteit te Leiden.

RECTIFICATIE

In mijn artikel in „E.-S.B." van vorige week, getiteld „Centraal Planbureau, Sociaal-Economische Raad en democratie", is op blz. 185 ten onrechte vermeld, dat het hooglerarenadres aan de Staten-Generaal over de p.b.o. mede was ondertekend door Prof. Dr. J. Tinbergen. Het adres — zie „E.-S.B." van 12 oktober 1949 — was ondertekend door de hoogleraren in de staathuishoudkunde: Glasz, Gonggrijp, Hennipman, Koopmans, Lambers, Posthuma, De Roos, Witteveen en Zijlstra. Later zijn nog adhesiebetuigingen binnengekomen van de hoogleraren: Delfgaauw, Goedhart, Keesing, Kreukniet en Weststrate. In dezelfde richting als dit adres ging het redactionele artikel van „E.-S.B.", getiteld „De publiekrechtelijke bedrijfsorganisatie" d.d. 5 oktober 1949.

's-Gravenhage.

W. DREES Jr.

Een plan voor de ruilverkaveling?

Drs. J. Ph. Elzerman te 's-Gravenhage schrijft ons:

In uw blad van 11 februari 1959 komt onder bovenstaande titel een beschouwing voor van Dr. R. A. de Widt over het door de Centrale Cultuurtechnische Commissie gepubliceerde „Meerjarenplan voor ruilverkaveling en andere cultuurtechnische werken in Nederland”. De heer De Widt besteedt daarin o.a. de nodige aandacht aan de door de commissie gehanteerde maatstaven ter vaststelling van de urgentievolgorde waarin de ruilverkavelingen zouden moeten worden uitgevoerd. Ten aanzien van één van deze maatstaven, het zgn. investeringseffect, vermeldt hij in een noot 4, dat dit cijfer niet als een rendementscijfer moet worden gezien, hetgeen wel zou zijn gebeurd in de door mij bij het rapport gevoegde minderheidsnota.

Het is mij niet duidelijk geworden, waarop de heer De Widt deze uitspraak heeft gebaseerd. Ook mij is het beslist niet ontgaan, dat het in het rapport van de Centrale Cultuurtechnische Commissie als investeringseffect gehanteerde begrip, geen rendementscijfer is. Het investeringseffect is het getal, dat ontstaat door de totale kosten van de uit te voeren cultuurtechnische werken te delen op de berekende netto baten per jaar. Niet alleen zijn echter de netto baten te hoog, doordat:

- a. deze bedragen tot stand zijn gekomen door sommering van de berekende voordelen der aparte cultuurtechnische verbeteringen en
- b. geen rekening is gehouden met de kosten van onderhoud en afschrijving, zoals in de laatste alinea van par. 3 op blz. 36 van het rapport is vermeld;

doch tevens:

- c. bestaat de bijdrage van de Staat in de totale kosten van de uit te voeren cultuurtechnische werken uit een direct subsidie van 60 à 70 pCt. en worden de overige 40 à 30 pCt. van de ruilverkavelingskosten door het Rijk tegen een rente van $2\frac{7}{8}$ pCt. voorgeschoten, om in 30 jaar na de afwikkeling van de ruilverkaveling, terwijl de nieuwe eigenaars de grond dus vaak reeds enige jaren in gebruik hebben gekregen, te worden terugbetaald (hetgeen dus in wezen een verdere subsidiëring inhoudt);
- d. is voor de berekening van de netto baten uitgegaan van het bestaande systeem van garantiëprijsen, waardoor privaat-economische opbrengsten gedeeld zijn door nationaal-economische kosten.

Het is uit het voorgaande duidelijk, dat het investerings-effect omtrent de nationaal-economische rentabiliteit van ruilverkavelingen absoluut niets zegt. In mijn minderheidsnota staat dan ook duidelijk (in de tweede alinea op blz. 68 van het rapport), dat het investeringseffect een verhoudingsgetal is, alleen bruikbaar als één der factoren voor de urgentiebepaling, waarin verschillende gebieden van ruilverkaveling in aanmerking komen.

Ik meen dat het op de weg van de cultuurtechnici ligt, om tezamen met de economen, te trachten juist de factor van het investeringseffect een inhoud te geven die meer overeenkomt met de voor deze factor gekozen naam. Er worden zulke grote belastingbedragen voor de ruilverkavelingen en andere cultuurtechnische werken gevraagd, dat — hoe belangrijk het werk van de Centrale Cultuurtechnische Commissie, neergelegd in het Meerjarenplan, ook is geweest — over de mogelijkheid om dergelijke bedragen door

de Overheid aan dit werk te laten bijdragen, het laatste woord zeker nog niet mag zijn gesproken.

NASCHRIFT

De laatste zin van de vierde noot bij mijn artikel over het „Meerjarenplan” is voortgekomen uit de zinsnede van de heer Elzerman die men vinden kan op blz. 67 waar hij, na het releveren van de moeilijkheden t.a.v. de bepaling van de rentabiliteit van het ruilverkavelingsprogramma van 1,5 mln. ha, als volgt verder gaat: „Ter vergelijking moge erop worden gewezen dat de industriële investeringen gemiddeld een rendement opleveren van 10%, vóór betaling van de vennootschapsbelasting”. Zoals ook duidelijk uit deze nadere uiteenzetting van de heer Elzerman blijkt, kan echter op basis van het geproduceerde nog geen sprake zijn van een rendementsvergelijking. Gaarne zij echter toegegeven dat de heer Elzerman wat verder in zijn nota het zgn. investeringseffect slechts als een maatstaf voor het onderling vergelijken van ruilverkavelingsgebieden classificeert.

Wageningen.

Dr. R. A. DE WIDT.

AANTEKENING

Qatar

Van armoede naar overvloed

Het kleine Arabische sjeikdom Qatar, dat een schiereiland aan de Perzische Golf beslaat, gelegen ten Westen van de „Trucial Coast”, geniet sedert enkele jaren enige bekendheid vanwege de olieproductie. De eerste concessie voor de oliewinning werd, aldus „Petroleum Press Service” van oktober jl., in 1935 verleend. Pas tegen het einde van 1939 werd de eerste exploiteerbare bron aangeboord, die toen 5.000 vaten per dag produceerde. Nadat nog enkele bronnen waren aangeboord werd het betreffende veld aan het begin van de oorlog onbruikbaar gemaakt en pas eind 1947 werden de boringen hervat. In 1952 bereikte de olieuitvoer $3\frac{1}{2}$ mln. ton. Thans zijn er 50 bronnen, wier produktiepeil bijna 8 mln. ton per jaar bedraagt en de reserves worden geschat op 190 mln. ton.

De voortgezette exploratie op het schiereiland heeft geen resultaat opgeleverd. Het zoeken naar olie in de het schiereiland omringende zee vindt echter nog steeds voortgang. Dwars over het schiereiland loopt een pijpleiding van Dukhan aan de westkust naar Umm Saïd aan de oostkust, welke laatste plaats zich tot een behoorlijke haven ontwikkelt. De laatste jaren laadden er ca. 300 tankschepen en ook schepen met stukgoed lopen er regelmatig binnen. De enige stad in het gebied is de hoofdstad Doha, eveneens aan de oostkust gelegen doch onbereikbaar voor zeeschepen.

Het is vrijwel uitgesloten dat het aanboren van olie in enig ander gebied een grotere omwenteling in het bestaan der bevolking heeft teweeg gebracht dan in Qatar. Dit gebied telde vóór de olie-exploitatie begon hooguit 20.000 inwoners. Het niet aan zee grenzende gedeelte van het 8.000 vierkante mijl grote schiereiland is geheel verlaten daar het één van de meest onvruchtbare streken ter wereld is. Het aantal nomaden was gering en de herders moesten vaak naar de aangrenzende „Trucial Coast” gaan om hun kuddes te laten grazen. Ook nu men over voldoende financiën beschikt lijkt het niet mogelijk Qatar voor landbouw geschikt te maken daar het er te droog is. De aspi-

raties van de kustbevolking, die een uiterst-armoedig bestaan leidde, gingen ook niet verder dan een goede visvangst, enkele mooie parels en het houden van geiten.

Toen men met de olieboringen in Qatar begon was de bevolking zó ongeschoold en ongeschikt voor zwaar werk, dat arbeidskrachten uit de naburige landen moesten worden aangevoerd. Thans bedraagt de totale bevolking van Qatar ca. 35.000 zielen, waaronder 10.000 werkkrachten die van de „Trucial Coast” afkomstig zijn; ruim 2.000 Qataris zijn rechtstreeks werkzaam bij de olie-ontginning. Verder zijn nog grote aantallen werkkrachten uit overzeese landen afkomstig.

Krachten een in 1952 gesloten overeenkomst tussen de oliemaatschappijen en de sjeik van Qatar komt 50 pCt. van de opbrengst der olie-exploitatie dit gebied ten goede, een aandeel dat in 1957 neerkwam op £ 15,9 mln. De helft hiervan wordt aangewend voor lokale ontwikkeling en sociale voorzieningen, een kwart wordt verteerd door de familie van de sjeik en de Regering, terwijl ten slotte een kwart wordt belegd als reserve voor de toekomst, wanneer de oliereserves wellicht zijn uitgeput.

Afgezien van de aanleg van enkele hoofdwegen is er geen aanleiding een wegennet in het binnenland aan te leggen, daar vanwege de droogte vrijwel geen vestigingen zullen plaatsvinden. Alleen heeft een geologisch onderzoek onlangs de aanwezigheid van cement aangetoond, zodat thans overwogen wordt een cementfabriek te bouwen, die als brandstof het gas van het olieveld zou kunnen gebruiken.

Er is een ultra-modern uitgerust ziekenhuis gebouwd voor de prijs van £ 3,5 mln. dat een capaciteit heeft van 130 bedden. Voor het onderwijs aan jongens zijn zes lagere scholen gebouwd en één school voor voortgezet onderwijs. Tot nog toe staat men in Qatar echter afwijzend tegenover het onderwijs aan meisjes. Voorts beschikt men thans over een waterzuiveringsinstallatie en een nieuwe elektrische centrale. De hoofdstad Doha heeft vele nieuwe winkelstraten, bijkantoren van banken, een vliegveld en radiografische en telefoonverbindingen met Europa en Amerika.

Niettegenstaande al deze zegeningen der Westerse beschaving zal Qatar, door gebrek aan plantengroei en het volkomen vlakke landschap, voor Europeanen nooit een aantrekkelijk gebied worden. De bevolking is er echter enorm op vooruitgegaan: zij heeft regelmatig werk, een behoorlijk loon, medische verzorging, scholen en goede huizen. Wanneer men de totale inkomsten van het sjeikdom omslaat over de gehele bevolking dan heeft Qatar evenals Kuwait een inkomen per hoofd dat groter is dan in enig ander land ter wereld. „With so much changing in their material world”, besluit „Petroleum Press Service”, „it cannot, however, be long before new ideas too come to the Qataris, who at present are hardly conscious of political systems and ideas”. . . . „Here, as in Kuwait, we still have to see the full consequences of this quite novel phenomenon of wealth undreamt-of, bestowed upon rulers and people”.

BOEKBESPREKING

Fiscaal- en privaatrecht rond rechtspersonen. N.V. Uitgeverij FED, Amsterdam 1957, XII en 316 blz., f. 22,50.

Anders dan voor het privaatrecht is het begrip „rechtspersoon” voor het belastingrecht niet erg belangrijk. De voornaamste belasting die men, handelend over rechts-

personen, te berde kan brengen en waarover dit boek dan ook goeddeels gaat, de vennootschapsbelasting, geldt weliswaar voor rechtspersonen, maar evenzeer voor figuren die geen rechtspersoonlijkheid bezitten, zoals commanditaire vennootschappen op aandelen, verenigingen zonder rechtspersoonlijkheid en (in het buitenland gevestigde) „fondsen (beheeren)”. In het fiscale spraakgebruik duidt men al deze categorieën tezamen in de regel aan met het in de wettelijke bepalingen niet voorkomende en scherpte missende begrip „lichamen”. Sterk privaatrechtelijk georiënteerde belastingwetten, zoals de Zegelwet 1917 en de Successiewet 1956, maken wel gebruik van het begrip „rechtspersonen”.

Inzussen is het begrijpelijk, dat het achttal auteurs dat zich ertoe zette het belastingrecht en in verband daarmee het privaatrecht voor lichamen te bespreken, in de titel toch het begrip „rechtspersonen” gebruikte: de rechtspersonen zijn van de te bespreken figuren kwantitatief veruit de belangrijkste en het gebruik van het woord „lichamen” zou de titel bepaald niet duidelijker gemaakt hebben.

Het boek bestaat uit vijf hoofdstukken, waarvan het vierde, *Capita Selecta*, weer onderverdeeld is in 16 onderdelen; in totaal derhalve 20 opstellen van zeer uiteenlopende omvang, waarvan ieder van de auteurs er een of meer voor zijn rekening heeft genomen:

hoofdstuk I, Schets van het Besluit op de Vennootschapsbelasting 1942 (artikelsgewijze bespreking), door J. A. Fray;

hoofdstuk II, Fiscale Winstberekening, door D. Brüll, ec. drs.;

hoofdstuk III, Bedrijfstakken (hypotheekbanken, woningbouwverenigingen, kredietverenigingen, verzekeringmaatschappijen, beleggingsmaatschappijen, spaarbanken/spaarwezen, scheepvaartmaatschappijen en banken), door L. Stil;

hoofdstuk IV, *Capita Selecta*, door J. A. Fray (Ministeriële beschikkingen met of zonder rechtskracht, Rechten van de fiscale ambtenaren), Mr. L. J. M. Nouwen (De coöperatieve vereniging), M. R. Reuvers (Winstsplitsing), J. P. Scheltens (Omzetting van een vennootschap onder firma in een naamloze vennootschap, De aandeelhouder in de besloten naamloze vennootschap, Openmaken van besloten naamloze vennootschappen, Transacties in eigen aandelen, Diverse belastingen), L. Stil (De liquidatie van de n.v., De houdstermaatschappij, De moeder- en dochtermaatschappij, Fiscale- en bedrijfsfusie, Utdeling van de agio-reserve, Waardering incourante aandelen) en Tj. S. Visser (Pensioenen en lijfrenten);

hoofdstuk V, De rechtspersonen in het civiele recht, door Mr. F. J. W. Löwensteyn.

Terecht is in de titel het fiscale recht voorop gesteld. Het gaat in het onderhavige werk zeer kennelijk vooral om het belastingrecht (ook in het voorwoord van Tj. S. Visser wordt dit opgemerkt). Niet alleen zijn vier van de vijf hoofdstukken uitsluitend daaraan gewijd, maar ook het vijfde gaat van het belastingrecht uit: het plaatst de fiscaalrechtelijke beschouwingen uit de voorafgaande hoofdstukken tegen een privaatrechtelijke achtergrond en dient daardoor tevens als een samenvatting van de fiscale stof in een privaatrechtelijk georiënteerde systematiek. Dit dubbele doel doet aan de — overigens grote — waarde van dit hoofdstuk wat af: verscheidene malen wordt gewezen op fiscale bijzonderheden waarover uit

een privaatrechtelijk oöppunt nauwelijks iets op te merken is. Zou dit nagelaten zijn, dan zou ruimte gewonnen zijn om elders, waar dit interessant geweest zou zijn, wat dieper op bepaalde privaatrechtelijke aspecten in te gaan. (Waar hiertoe aanleiding bestond, is natuurlijk sterk afhankelijk van persoonlijke voorkeur; ik denk aan een bespreking van het begrip „vrucht” in het algemeen naar aanleiding van de interessante beschouwingen over het karakter van stockdividenden en bonusaandelen, die Löwensteyn naar burgerlijk recht verschillend beoordeelt; voorts aan het rechtskarakter van betalingen, door een coöperatieve vereniging aan haar leden gedaan: het kon wel eens zijn, dat de fiscaalrechtelijke moeilijkheden bij het maken van onderscheid tussen prijs en dividend, door Nouwen beknopt maar zeer helder uiteengezet, in het privaatrecht op dezelfde wijze spelen). Intussen komt Löwensteyn alle lof toe voor de wijze waarop hij, als privaatrechtelijk specialist, erin geslaagd is de fiscale stof samen te vatten en op haar plaats soms tegenover, soms naast het privaatrecht te zetten. Persoonlijk zie ik die plaats af en toe naast het privaatrecht, waar Löwensteyn haar ertegenover ziet, maar zulke verschillen van inzicht doen zich ook voor tussen fiscale deskundigen onderling; deze zijn het over de draagwijdte van de autonomie van het belastingrecht geenszins eens.

Het boek is blijkens het voorwoord gericht zowel op de praktijk als op de studie. Inderdaad zal het als handboek met name voor de vennootschapsbelasting stellig van nut zijn: alles bijeengenomen, geeft het van deze belasting een vrijwel uitputtende behandeling. Een uitstekend zaakregister en een register op de besproken jurisprudentie maken het mogelijk het ook incidenteel te raadplegen. Het bezwaar dat alle niet-losbladige werken over het positieve belastingrecht gemeen hebben, namelijk dat het snel veroudert, neemt echter met het verstrijken van de tijd in betekenis toe. Met name bij de bestudering van het tweede hoofdstuk blijkt dit duidelijk. Dit hoofdstuk is kennelijk in het najaar van 1956 geschreven, maar in noten is de jurisprudentie tot medio 1957 bijgewerkt. En nu reeds valt het op, dat verscheidene van de besproken vragen door sindsdien gegeven beslissingen weer in een ander licht zijn komen te staan. Dit is echter wel het meest sprekende voorbeeld: het winstbegrip ondergaat de laatste jaren een stormachtige ontwikkeling die zelfs voor het belastingrecht opvallend is.

Mijn vreugde over de verschijning van het boek is echter vooral veroorzaakt door de ideale eigenschappen die het heeft als studieboek. De gedegen opzet verhindert niet, dat ieder van de auteurs zonder uitzondering op originele en stimulerende wijze het (de) hem toevertrouwde onderwerp(en) heeft behandeld. Het is dan ook bij uitstek geschikt om studerende in het belastingrecht die reeds enig inzicht in de vennootschapsbelasting hebben, bij hun verdere studie tot leidraad te dienen en tot zelfstandige verwerking van de stof aan te sporen. Dit laatste geldt trouwens ook voor „afgestudeerde” beoefenaars van de belastingrechtswetenschap: met name Fray en Brüll belichten de stof op een zodanige wijze, dat tal van nog niet of bijna niet bestudeerde problemen naar voren komen.

Hoewel ieder van de schrijvers zijn eigen aanpak heeft, maakt het boek toch — kennelijk ten gevolge van goed overleg tussen hen — de indruk van een eenheid. Herhalingen konden niet steeds vermeden worden, nu in

de capita selecta ten dele de toepassing van het eerder gezegde aan de orde is, maar dit zou ook bij het werk van één auteur zo geweest zijn.

Fray's artikelsgewijze commentaar op het Besluit op de Vennootschapsbelasting 1942 is zeer beknopt gehouden. De bijna aforistische schrijfwijze van deze auteur leent zich daar bijzonder goed voor. Bij het enkele doorlezen werkt het wat storend, dat de voor het betoog noodzakelijke rechterlijke en administratieve beslissingen en literatuur niet worden weergegeven, maar alleen genoemd; voor een goed begrip is het noodzakelijk telkens de beslissingen enz. erbij te raadplegen. Dit is echter geen verwijt: Fray zal er terecht van uitgegaan zijn, dat men beter de bronnen zelf kan raadplegen dan een beknopte weergave ervan.

Brüll geeft in zijn zeer knappe opstel over het winstbegrip een waardevol staal van fiscaalrechtelijke methodiek: op iedere bladzijde blijkt hij zich er rekenschap van te geven, dat hij een onderwerp van belastingrecht behandelt, maar de bedrijfseconomie, die bij dit onderwerp uiteraard een bijzonder belangrijke rol speelt, komt evenzeer ten volle aan haar trekken. Men ziet dit ook in de indeling: het onderwerp wordt besproken in drie afdelingen volgens een juridische indeling: A. Het algemene winstbegrip van art. 6 Besluit op de Inkomstenbelasting 1941; B. Het jaarwinstbegrip van art. 7, lid 1; C. Het winstbegrip van art. 7, lid 2 (de eindafrekening waarbij het verschil tussen de winst volgens art. 6 en de som van de jaarwinsten tot uiting komt). Maar onderdeel B. wordt dan besproken aan de hand van de verschillende kostencategorieën die de bedrijfseconomie onderscheidt. De combinatie van een economische opleiding en een werkkring als belastingconsulent en docent maakt Brüll tot een betrouwbare leidsman op dit gebied.

De bijdragen van Stil zijn voorbeelden van didactisch inzicht. Niet alleen geeft hij bij ieder onderwerp een korte schets, al is het maar door middel van enkele voorbeelden, van de maatschappelijke achtergronden ervan (ook Scheltens doet dit, maar deze laat zich naar mijn indruk een enkele keer verleiden tot een wat sterke schematisering), maar ook treft men bij hem het docerende herhalen aan: stellingen die eerst kort worden geponoerd, worden daarna achtereenvolgens uitgewerkt. Eigenlijk maakt het schriftelijk toepassen van deze betoogtrant het gebruik van verschillende lettertypen noodzakelijk, maar het is te begrijpen, dat de uitgever de eenheid in de — zeer fraaie — verzorging van het werk hierdoor niet heeft willen laten verstoren: in andere bijdragen zou het gebruik van meer dan één lettertype weer niet gepast hebben.

Bij een zo grote veelheid van onderwerpen en problemen is het uiteraard een voorwerp van tamelijk willekeurige keuze, wat in een bespreking wel en wat niet naar voren komt. Een enkel onderwerp dat mijn aandacht trok, wil ik releveren.

Met betrekking tot de omzetting van de agio-reserve of een gedeelte daarvan in aandelenkapitaal keert Scheltens, blz. 247, zich terecht tegen de opvatting, dat het, wil deze omzetting vrij zijn van registratierecht, nodig is, dat de agio boekhoudkundig nog aanwezig is: het gaat erom, of er agio is, hetgeen eventueel feitelijk vastgesteld en dus bewezen moet worden; voor dit bewijs bijzondere boekhoudkundige eisen te stellen die de wet niet kent, is onjuist. Stil, blz. 209, bespreekt deze voorwaarde

bij de inkomstenbelasting zonder kritiek, wellicht uit overweging, dat de gehele vrijstelling van deze omzetting voor de inkomstenbelasting een gunst van de Minister van Financiën is, die daarbij dus de voorwaarden kan stellen die hem goeddunken. Wellicht wordt in een geval waarin niet aan de voorwaarde voldaan wordt, nog eens een beslissing van de Hoge Raad uitgelokt, die dan dus zal moeten beoordelen, of de vrijstelling niet reeds uit de wet voortvloeit (dus geen gunst van de Minister is) en; indien dat het geval is, of de voorwaarde terecht gesteld wordt.

Indien een bedrijf wordt overgedragen, wordt in de regel overdrachtswinst behaald, doordat de overdrachtprijs hoger is dan het saldo van de fiscale balans. Schelens, blz. 161, vestigt er de aandacht op, dat in het geval van inbreng van het bedrijf in een naamloze vennootschap de overdrachtprijs bestaat uit de waarde van de verkregen aandelen. Veelal berekent men de overdrachtswinst eenvoudig door de werkelijke waarde van het bedrijf te vergelijken met de boekwaarde. Dat deze praktische methode principieel onjuist is, kan blijken in een geval waarin er aanleiding toe bestaat de waarde van de aandelen naar een andere maatstaf dan die van de intrinsieke waarde te bepalen. (Minder juist is het ook, dat Brüll, blz. 99, de kostprijs van een door ruil verkregen bedrijfsmiddel stelt op de werkelijke waarde van het verkregene: dit moet zijn de werkelijke waarde van het afgestane, hetgeen niet onder alle omstandigheden hetzelfde zal zijn).

Bij de inbreng van een bedrijf in een naamloze vennootschap behoeft intussen niet steeds overdrachtswinst gecalculeerd te worden, ook al is de waarde van de aandelen hoger dan de fiscale boekwaarde van het bedrijf: er bestaat een administratieve regeling krachtens welke een vennootschap onder firma „geruisloos” omgezet kan worden in een naamloze vennootschap, mits aan bepaalde voorwaarden voldaan is. Een van deze voorwaarden is, dat de fiscale boekwaarden van de vennootschap onder firma worden overgenomen door de naamloze vennootschap. Fray, blz. 46, leidt daaruit af, dat deze methode alleen toegepast kan worden, als de nominale waarde van de tegen inbreng van het bedrijf uitgereikte aandelen niet hoger is dan de fiscale boekwaarde, zodat de aandelen voor het meerdere agio doen. Het komt mij voor, dat ook hier de fiscale vermogensopstelling los staat van de privaatrechtelijke/commerciële: er is geen enkel bezwaar tegen, dat de werkelijke waarde van het bedrijf tot uiting komt in de nominale waarde van de aandelen, maar niettemin het fiscale beginvermogen van de naamloze vennootschap gesteld wordt op een lager bedrag.

Een gelukwens aan schrijvers, uitgever en gebruikers is bij de verschijning van dit belangrijke werk op zijn plaats.

Voorburg.

Mr. J. VAN SOEST.

GELD- EN KAPITAALMARKT

De geldmarkt.

De krapte die vorige week reeds werd signaleerd is in de verslagweek blijven bestaan. Dit blijkt o.a. uit het feit dat de zgn. officiële daggeldnotering met ingang van 10 maart met $\frac{1}{4}$ pCt. is verhoogd, nadat zij sinds 4 februari dus ook over de maandultimo heen, $1\frac{1}{4}$ pCt. heeft bedragen.

Ook de markt-disconto's voor schatkistpapier hebben een stijging ondergaan; voor het op korte termijn vervallend papier bedroeg deze eveneens $\frac{1}{4}$ pCt.

Bezie men de weekstaat van De Nederlandsche Bank per 9 maart dan is het doorzetten van de krapte op het eerste gezicht een tamelijk mysterieuze zaak. Immers, het saldo van de banken is (vooral door het inkrimpen van de bankbiljettencirculatie) met bijna f. 120 mln. toegenomen tot ca. f. 615 mln., dus tot ver boven het verplichte saldo. Bedacht moet echter worden dat het bankwezen in de eerste helft van de 22 februari jl. begonnen kasreserveperiode een te laag saldo heeft aangehouden, zodat de schade thans moet worden ingehaald.

In de week eindigend 9 maart is f. 67 mln. aan schatkistpromessen afgelost en f. 10 mln. aan schatkistbiljetten geplaatst. Uit onderstaande tabel blijkt dat er sinds het begin van het jaar een verschuiving naar de meerjarige biljetten ten koste van de promessen, dus een semi-consolidatie, heeft plaats gevonden.

	ult. december 1958	9 maart 1959
Promessen	f. 2.212 mln. (58 pCt.)	f. 1.903 mln. (47 pCt.)
Biljetten	f. 1.609 „ (42 pCt.)	f. 2.093 „ (53 pCt.)
	f. 3.821 mln.	f. 3.993 mln.

Gezien het hoge saldo bij de Bank is het begrijpelijk dat de Staat weinig behoefte gevoelt aan het uitschrijven van tenders voor kortlopende promessen. Het ontbreken hiervan kan evenwel bedenkelijke aspecten hebben; mogelijkwerijs leidt dit er toe dat middelen, die in principe op korte termijn beschikbaar zijn, op de kapitaalmarkt emplooi gaan zoeken.

De kapitaalmarkt.

Wall Street heeft zich van de discontoverhoging — die nogal wat kritiek heeft ontmoet in verband met het tamelijk hoge peil van de werkloosheid — niets aangetrokken. De stijging is doorgedaan en er zijn nieuwe recordstanden bereikt. In Amsterdam had men eind vorige week op een ongunstige reactie gerekend, en men moest dus beginnen de hierdoor veroorzaakte verliezen goed te maken.

Op het gebied van de emissies en introducties heeft de verslagweek veel opmerkelijks te zien gegeven. Het meest spectaculair is wel de gang van zaken met betrekking tot de \$ 18½ mln. $4\frac{3}{4}$ pCt. converteerbare dollar-obligaties geweest. Op ca. $\frac{1}{3}$ van het gevraagde bedrag kon in Nederland worden ingeschreven; aanvankelijk zag het er niet naar uit dat de vraag in ons land overmatig zou zijn. Op de dag van de inschrijving werden in het buitenland evenwel biedkoersen van 114 pCt. genoemd (een agio van 14 pCt.) Geen wonder dat er een overweldigende belangstelling ontstond. Het is interessant vast te stellen dat in dit geval, waarbij het Amerikaanse syndicaat het heft in handen had, het Amerikaanse gebruik is gevolgd om in het prospectus alleen de algemene inlichtingen over de te emitteren effecten te verschaffen, maar de exacte emissievoorwaarden (rentevoet, emissiekoers, conversiekoers) eerst op de dag van de emissie te publiceren. Men hoopt aldus een betere aanpassing aan de marktcondities op de dag van inschrijving te verkrijgen, weshalve dit systeem wel wordt aanbevolen als een middel om de overtekening van emissies tegen te gaan. Kennelijk is men er deze keer in de Verenigde Staten niet bijster goed in geslaagd om de bedoelde aanpassing tot stand te brengen.

Tegenover de K.L.M.-emissie met een uiterst geringe toewijzing kan deze week ook een emissie met een volledige toewijzing — m.a.w. een mislukte lening — worden gesteld. Het betreft hier f. 20 mln. 2½ pCt. premie-obligaties ten laste van de gemeente Amsterdam.

Na het mislukken van deze premie-lening is één van de wegen die de gemeenten openstond om een rechtstreeks beroep op de kapitaalmarkt te doen zonder met de rentegamma-condities in strijd te komen, voorlopig geblokkeerd. Een andere weg werd eveneens afgesneden, doordat de Minister van Binnenlandse Zaken etc. er blij-

kens een circulaire aan de gemeenten toe is overgegaan de zgn. bereidstellingsprovisie te elimineren resp. te verminderen. De gemeenten mogen deze provisie betalen als de storting op een lening eerst zekere tijd na het van kracht worden van de leningovereenkomst plaatsvindt. De vermindering van de maximaal toegestane provisie varieert van 3/8 pCt. tot 1½ pCt., al naar gelang de looptijd van

**5% 15-jarige IN GEWONE AANDELEN
N.V. GEMEENSCHAPPELIJK BEZIT VAN AANDELEN PHILIPS' GLOEILAMPEN-FABRIEKEN CONVERTEERBARE
OBLIGATIELENING TEN LASTE VAN
N.V. PHILIPS' GLOEILAMPENFABRIEKEN**

Ondergetekende, trustee van bovenvermelde obligatielening, bericht hiermede, dat N.V. Philips' Gloeilampenfabrieken, gebruik makende van het haar in artikel 4 lid 4 van de trustakte toegekende recht, alle nog uitstaande obligaties van deze lening vroegtijdig aflosbaar stelt per 20 mei 1959 tegen de koers van 101½%.

De aflosbaar gestelde obligaties, voorzien van de coupons per 15 september 1959 e.v. zijn betaalbaar bij de kantoren van de Rotterdamsche Bank N.V., de Amsterdamsche Bank N.V., de Nederlandsche Handel-Maatschappij N.V., de heren Pierson, Heldring & Pierson, de firma Fred. Philips, de Nederlandsche Bank-Unie N.V. en de heren R. Mees & Zoonen te Amsterdam, Rotterdam, 's-Gravenhage en Zaltbommel voorzover aldaar gevestigd. Uitbetaald zal worden:

	per obligatie van f 1.000,— nom.	per obligatie van f 100,— nom.
aflossingsbedrag	f 1.015,—	f 101,50
5% rente over de periode 15.3.'59 t/m 19.5.'59	f 9,03	f 0,90
	f 1.024,03	f 102,40

Conform het bepaalde in artikel 6 van de trustakte hebben obligatiehouders tot en met 19 mei 1959 het recht hun obligaties, voorzien van de coupons per 15 september 1959 e.v., te converteren in gewone aandelen N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandeelen, Philips' Gloeilampenfabrieken. Nominaal f 1.000,— obligaties onder bijbetaling van f 200,— in contanten geven recht op nominaal f 500,— gewone aandelen N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandeelen Philips' Gloeilampenfabrieken, ten volle delende in de winst over 1959 en volgende jaren, terwijl een obligatie van f 100,— onder bijbetaling van f 20,— in contanten recht geeft op nominaal f 50,— gewoon aandeel N.V. Gemeenschappelijk Bezit van Aandeelen Philips' Gloeilampenfabrieken, ten volle delende in de winst over 1959 en volgende jaren.

De reeds geïncasseerde rente over de periode 1 januari 1959 t/m 14 maart 1959, te weten f 10,42 per obligatie van f 1.000,— en f 1,04 per obligatie van f 100,—, zal bij conversie door de houders van de obligaties moeten worden terugbetaald.

De obligaties kunnen ter verwisseling worden aangeboden bij bovenvermelde kantoren.

N.V. Nederlandsch Administratie-
en Trustkantoor

Amsterdam, 16 maart 1959

Een der grote Maatschappijen van LEVENSVZERKERING
in het Westen des lands
roept sollicitanten op voor de positie van

HOOFD VAN DE BELEGGINGSAFDELINGEN

Slechts zij, die een **RUIME ERVARING** bezitten op het gebied van
— beleggingen —
— effectenhandel —
en — kredietbeoordeling —

worden uitgenodigd naar deze **LEIDINGGEVENDE FUNCTIE** te solliciteren.

- Leeftijd: 35 à 40 jaar —
- Geheimhouding verzekerd —

Eigenhandig geschreven brieven, met uitvoerige inlichtingen omtrent theoretische opleiding, praktische loopbaan en persoonlijke omstandigheden, onder bijvoeging van pasfoto, binnen een week te richten aan het **LABORATORIUM VOOR TOEGEPASTE PSYCHOLOGIE**, Vossiusstraat 54-55, Amsterdam-Z., onder letters: R.H.B.

de lening en het aantal maanden van de „bereidstelling”.

Het betreft hier weliswaar slechts de „franje” van de leningsvoorwaarden, maar deze maatregel heeft hetzelfde effect als een verlaging van de maximum-rente. D.w.z. ook deze stap — evenals de extra-verlaging van de maximum-rente voor kasgeldleningen van 4 pCt. tot 2¾ pCt. die enige tijd geleden heeft plaats gevonden — beoogt de gemeenten als rechtstreekse vragers van de kapitaalmarkt verwijderd te houden. In dezelfde circulaire worden wat betreft de vervroegde aflossingsclausule aan de gemeenten nieuwe voorschriften gegeven, die eveneens een verscherping van de leningscondities betekenen.

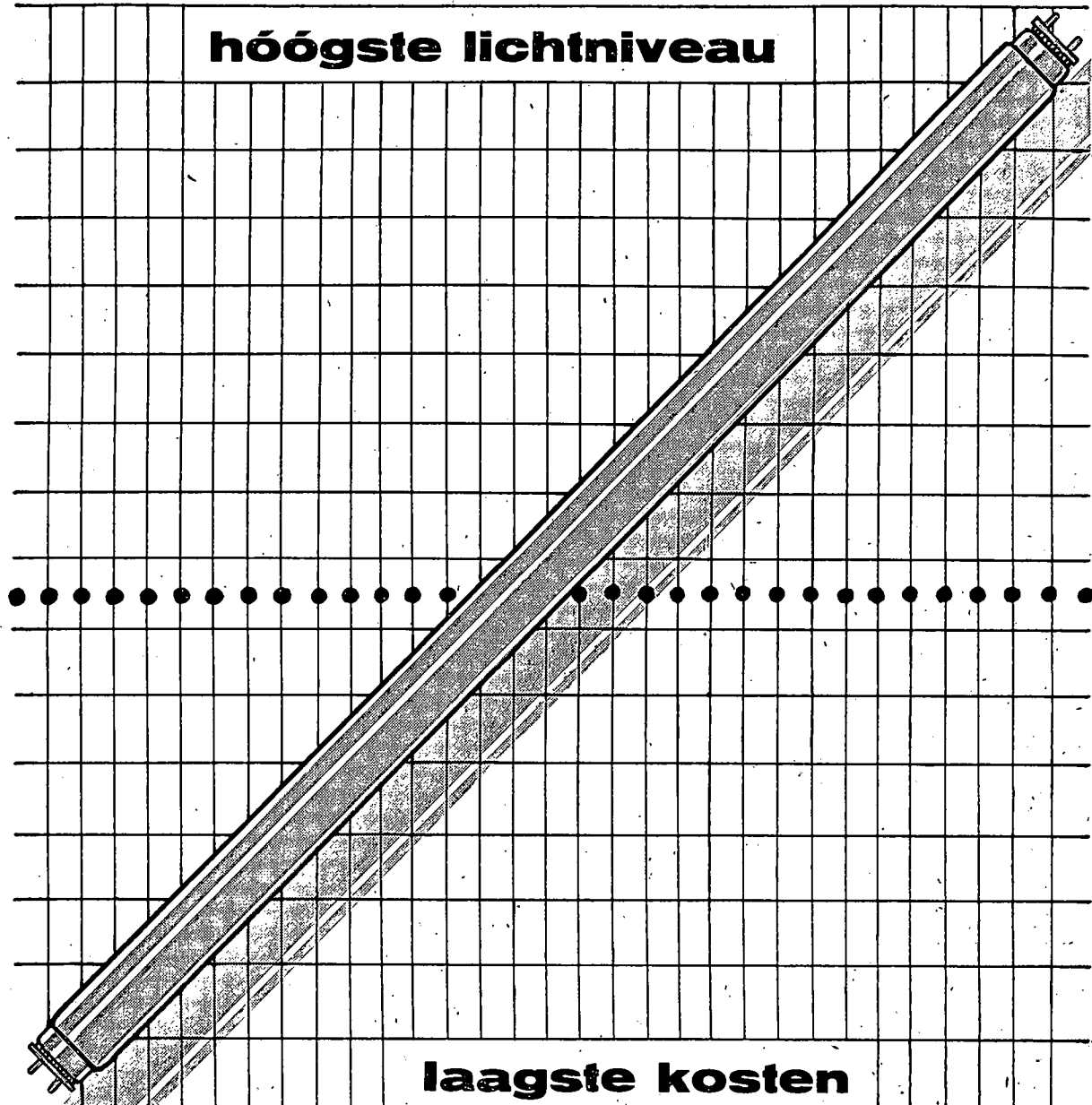
Ten slotte wordt gewezen op de gevaren van het aantrekken van fixe leningen met een middellange looptijd: er is immers kans dat bij het vervallen hiervan verlenging niet mogelijk is. Daar de Regering zelf op grote schaal gelden op middellange termijn heeft aangetrokken, wekt deze waarschuwing associaties met de bekende vos die de passie preekt.

Aand. indexcijfers	A.N.P.-C.B.S. (1953 = 100)	2 jan. 1959	6 mrt. 1959	13 mrt. 1959
Algemeen	255	254	258	
Internat. concerns	375	368	372	
Industrie	174	181	185	
Scheepvaart	151	139	142	
Banken	138	151	153	
Indon. aand.	103	115	114	
Aandelen				
Kon. Petroleum	f. 183,20	f. 165,05	f. 165,10	
Unilever	452	459½	471½	
Philips	493½	525½	531½	
A.K.U.	262	266½	273½	
Kon. N. Hoogovens	341	360	367	
Van Gelder Zn.	193	220	220½	
H.A.L.	158½	136¼*	145	
Amsterd. Bank	253½	268	269½	
H.V.A.	131½	132%	131%	
Staatsfondsen				
2½ pCt. N.W.S.	59%	62	62½	
3½ pCt. 1947	90½	92½	92½	
3½ pCt. 1955 I	87½	88½	89%	
3 pCt. Grootboek 1946	88½	90%	90½	
3 pCt. Dollarlening	90%	92%	93%	
Diverse obligaties				
3½ pCt. Gem. Rotterdam 1937 VI	90%	91	94	
3½ pCt. Bk.v.Ned.Gem.1954 II/III	81½	85%	85%	
3½ pCt. Nederl. Spoorwegen	89	92½	92%	
3½ pCt. Philips 1948	95	95	95%	
3½ pCt. Westl. Hyp. Bank	83½	86	86%	
6 pCt. Nat. Woningb.len. 1957	110	111%	111%	
New York				
Aandelenkoersgemiddelde Dow Jones Industrials	588	610	614	

* ex div.

M. P. GANS.

hóógste lichtniveau

laagste kosten

In Philips „TL” fluorescentielampen ontmoeten 2 uitersten elkaar. Nuchtere cijfers hebben aangetoond dat bij „TL” maximale lichtstroom (onlangs nog sterk verhoogd!) samengaat met minimale kosten. Daarom zijn Philips „TL” lampen de beste garantie voor een economische installatie.

Méér en beter licht door Philips „TL” dank zij:

- hoge, constante lichtstroom, (onlangs nog sterk verhoogd),
- laag in prijs,
- lange levensduur,
- vlotte ontsteking,
- de juiste lichtkleur voor elk doel.

PHILIPS „TL”

voor permanent hóóg rendement

Laat Uw
reisbureau
het U
voorrekenen

**vliegen is goedkoper
dan U denkt!**

LEVENSVZERKERING met aandeel in de winst

met extra uitkering bij overlijden door
ongeval of na langdurige ziekte • met
vrijstelling van premiebetaling bij
algehele of gedeeltelijke, blijvende
of tijdelijke invaliditeit • op gun-
stige tarieven, zonder extra
premie

Vraagt vrijblijvend offerte

Ook voor groepsverzekering

Een symbool

van vertrouwen!

**ZWITSERSE MAATSCHAPPIJ VAN
LEVENSVZERKERING EN LIJFRENT**

HERENGRACHT 500 - AMSTERDAM-C. - TEL. 37171

WESTFRIES BUREAU VOOR SOCIAAL- WETENSCHAPPELIJK ONDERZOEK

Voor bovengenoemd bureau, te vestigen in HOORN
en opgericht door de gemeenten in West-Friesland
wordt gevraagd een

DIRECTEUR

met academische vorming in een der so-
ciale wetenschappen. Het bureau zal
worden belast met het verrichten van
sociaal-wetenschappelijke onderzoeken
in een gebied met circa 90.000 inwo-
ners. Eerste benoeming in overheids-
dienst voorshands op arbeidsovereen-
komst, doch bij gebleken geschiktheid
is aanstelling in vaste dienst mogelijk.
Salaris naar gelang van ervaring en be-
kwaamheid van min. f 7323 — max.
f 11.192 per jaar (vacantietoelag 4%).

★

*Eigenhandig geschreven sollicitaties met uitvoerige
inlichtingen en referenties binnen veertien dagen aan
de voorzitter van bovengenoemd bureau - stadhuis -
Medemblik.*